

Leto
X.

DOMIN SVETI

Štev.
2.

Ureja:
dr. Fr. Lampe.

V Ljubljani.
1897.

Tiska:
Katol. Tiskarna.

V Ljubljani, dné 15. prosinca 1897.

Vsebina 2. zvezka.

	Stran
Cvetje s polja modroslovskega. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>) [Dalje.]	33
Najina sreča. (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	37
Kákošen sad? (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	38
Mati v „Samoti“. (Zložil <i>F. S. Finžgar.</i>)	38
Stari dolg. (Povest. — Spisal <i>Ivo Trošt.</i>) [Dalje.]	38
Nisem sam! (Zložil <i>E. Gangl.</i>)	44
Kako je učenec oženil mojstra. (Dogodba. — Spisal <i>Vekoslav.</i>) [Dalje.]	45
Vzori in boji. (Po prijateljevih pismih priobčil <i>Jož. Ošaben.</i>) [Dalje.]	48
Mestne slike. III. IV. (Piše <i>Ivan Marin.</i>)	52
Nekaj ur v Pompejih. (Spisal <i>Fr. Kovačič.</i>)	54
Ali bivajo ljudje na bližnji zvezdi Martu? (Spisal <i>dr. Simon Šubic</i> , profesor na vseučilišču v Gradcu.) [Dalje.]	57
Književnost	60
Slovenska književnost. Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1896.: <i>Naše škodljive rastline v podobi in besedi.</i> — <i>Naše časopisje.</i>	
Razne stvari	62
Naše slike. — Glasba. — Doma in po svetu. II.	
Na platnicah: Socijalni pomenki. [Dalje.] — Prijateljem „Dom in svet“-a.	

Slike.

Herodijada. (Slikal <i>C. Dolci.</i>)	33
Nikolaj Kopernik. (Slikal <i>Jan Matejko.</i>)	41
Okolica ptujska z Donačko goro	49
Ženski trupli v Pompejih	55
Zvezdoslovec pod streho. (Slikal <i>J. Laufberger.</i>)	57

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. in IX. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V ptuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse lanske (1896) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Cvetje s polja modroslovskega.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje).

3. Modroslovje nekdanj in sedaj.

Ker je modroslovje že jako staro in so se mnogi ž njim pečali, zato bi lahko veliko povedali o njegovih zgodbah. Toda tukaj hočemo zvedeti samo, na katere strani se je obračal človeški um v različnih dobah, ker to je v vseh zgodbah najimennejšje in to nam kaže značaj ali naravo modroslovja.

1. Izmed najstarejših narodov so se bavili Kitajci najbolj z vprašanjem, kako je treba živeti, da je prav; modri KONG-FUTSE (551—479 pred Kr.) je učil, da se je treba držati prave srede in poslušati vest. A Indi, drugi veliki jutrovski narod, so iskali najbolj začetek vseh stvari in razkazovali, kako se je neskončno božanstvo nekdanj snovalo in preminjalo, da je sedaj vidno v svetu; in kaj je svet sam nasebi. Babilonci,

Perzijani in Egipčani so poznali modroslovje, a daleč niso prišli: z vso močjo pa so se te vede lotili in držali Grki. Njih najstarejši modrijani so hoteli zvedeti, odkod je svet, in rekli, da je iz vode, ali iz zraka, ali iz ognja, ali iz prav majhnih koscev, ali iz žive tvarine. Tako so dolgo iskali resnice. Nato je pa SOKRAT (470—400 pred Kr.) razvidel, da o teh stvaréh ne moremo nič trdnega vedeti, ako ne preiskujemo poprej svoje

pameti; zakaj spoznati moramo sami sebe, predno pozvedujemo, odkod je ves svet. Tako je modroslovje stopilo na novo pot: modrijani so jeli spoznavati sami sebe ali človeško naravo. In sedaj sta se prikazala dva velika modroslovca, največja izmed starih: PLATON in ARISTOTEL. Platon (427—348 pred Kr.) je

hotel z umom — dejali bi — razsvetliti vse daljave in globočine ob enem; povsodi se mu je zdelo vse tako urejeno in razvrščeno, kakor je v naši pameti. Aristotel (384—322 pr. Kr.) je pa skrbno preiskoval bodisi zakone ali pravila v naši pameti, bodisi stvari na svetu, žive in nežive, vse, kar človek dela in zna. Takega modroslovca pač ni bilo ne poprej, ne poznej, ki bi bil s tako močnim umom spoznal vse stvari. Od njega se učimo še danes tako, kakor so se učili nekdanj.

Za tema dvema velikanoma je prišlo veliko drugih malih modroslovcev, ki so šli na desno in levo; mnogi so več pokvarili,

kakor pridobili. Zašli so semtertje tako daleč, da so tajili vsako resnico, drugi pa so se udali samim sanjarijam.

Modroslovje ni imelo nikake moči več, ne trdne podlage, ne jasnega namena, ko je prišel na svet rešitelj človeštva, JEZUS KRISTUS, in učil spoznavati Boga in namen človekov. Kristusov

Herodijada. (Slikal C. Dolci.)

nauk je živo prešnil modroslovje, očistil je je zmot in mu pokazal pravi namen. Izprva niso znali vsi modroslovci najti pravega soglasja med vero in modrostjo; polagoma pa sta si segla v roko in odslej hodila mnogo stoletij po jedni poti v srečo omikanemu človeštvu. Tako je n. pr. sv. AVGUŠTIN goreče ljubil in gojil modroslovje in se naslanjal na Platona. Toda sveti JANEZ DAMAŠČAN je bolj ljubil Aristotela in tako tudi večina drugih bogoslovcev za njim. Očistili so Aristotolove nauke, dopolnili jih in tako čudovito natančno učili božjo in posvetno modrost. ALEKSANDER HALEŠKI v 12. stol., ALBERT VELIKI (1193—1280) in sv. TOMAŽ AKVINSKI (1225—1274) so obširno in temeljito učili nauke o svetu in človeku. Četudi so se motili v manjših stvaréh, katere je znanost pozneje bolje spoznala, vendar je njih ljubezen do resnice in velika učenost vredna vse hvale. Zato še dandanes jako čislajo in pogostoma beró sv. Tomaža vsi, ki se hočejo dobro naučiti bogoslovja in modroslovja. Takrat so bili krščanski narodi verni, pa ljubili so tudi znanost. A ni bilo dolgo tako. Že poprej so nekateri modroslovci po malem rušili krščansko vero, a odkar so prišli za sv. cerkev bolj žalostni časi in notranje in zunanje nesreče, bili so tudi modroslovci čim dalje drznejši. Naposled so se naravnost ustavili verskim naukom in učili tako modroslovje, ki je bilo veri čisto nasprotno. Tako se je Anglež BAKON VERULAM-ski (1561—1626) zasukal na drugačno pot, kakor je bila priljubljena doslej, češ, pamet iz sebe ne more do resnice, treba je resnico polagoma opazovati in se držati tega, kar čutimo. Zato je pa HOBBS (1588—1679) udaril še naprej in učil, da je vse samo iz tvarine ali telesno (zato pa duha ali duše ni). In odslej je šlo modroslovje po tej poti urno naprej; tajili so vse, kar je višje od telesa in česar človek ne spozna drugače kakor z umom. Anglež LOCKE (1632—1704) je razkladal, kako dobimo vsako spoznavanje samo iz čutov; še dalje je šel Francoz CONDILLAC; naposled je pa Anglež HUME (1711—1776), pravi bogotajec, učil, da ne moremo iz pameti ničesar sklepati, še tega ne, da mora biti za vsako delo ali vsak učinek tudi vzrok. Na drug način je hotel prenoviti modroslovje Francoz DESCARTES (Kartezij, 1569—1650), ko je učil, da je resnično to, kar pamet čisto jasno spozna; pamet pa posebno jasno spozna sebe in Boga, torej je to dvoje pred vsem resnično. Iz teh nauk je izrastlo mnogo čudnih nauk, na primer nauk GEULINX-ov, da sta duša in telo v človeku le nekam zunanje združena, da delujeta med seboj, ker sta tako uravnana, in nauk SPINOZE (1632—1677), ki je trdil, da je

bistvo vseh stvari jedno samo, in to je Bog, ki torej ni nič drugega kakor svet. Boga v našem pomenu potemtakem ni.

Tako je nastala v modroslovju velika zmešnjava, ki je rodila slabe sadove. Pogrezalo se je čim dalje globlje. Na Francoskem so v 18. stoletju tajili popolnoma vse, kar ni telesno, t. j. kar se ne dá prijeti ali potipati. Bog, duša, neumrljivost, vera — — vse to se je zdelo tem modroslovcem abotno in sama prevara. Ko je tako modroslovje prišlo med ljudstvo, tedaj je to popolnoma razdivjalo. Tako se je pokazalo, da napačno modroslovje ne dela ljudij modrih, ampak dela jih nespametne, moti um in kvari srce. Iz tega kvarljivega modroslovja se je rodila grozovita francoska preukcija, v kateri so tekli potoki nedolžne krvi, ker so dobili v roko vso oblast ljudje, ki so po takem modroslovju teptali resnico in pravico.

Na Nemškem je ob istem času tudi cvetlo napačno modroslovje. Sloveči KANT (1744 do 1804), ki je bil sicer silno bistroumen, vzel je — dejali bi — našemu umu vso veljavo, trdeč, da pamet nikdar ne more dognati tega, kaj so stvari same na sebi, marveč v vsem spoznavanju gledamo le samo svoje nazore. Stvari so pač za nas take, kakoršne kaže pamet. Zdelo se mu je torej, da je pamet sama v sebi zaklenjena, in da iz sebe nikakor ne more. Zopet čuden nauk! Prejšnji so učili, da je resnično le to, kar nam povedó čutila brez pameti, Kant pa uči, da pamet vidi le sama sebe, in iz sebe stopiti prav za prav niti ne more. S tem je Kant podrl vso trdnobo modroslovja. Ako ne morem spoznati, kaj so stvari zunaj mene, potem ni nikakega modroslovja več; pamet more k večjemu preiskovati le sama sebe. Zato se ni čuditi, da se je modroslovje za Kantom zaganjalo s te strani v drugo stran, kakor človek, ki je zagazil v globoko blato.

FICHTE, nemški modroslovec in učenec Kantov (1762—1814), je učil, da jedina istinita stvar je to, kar imenujem „jaz“, vse drugo je samo v mislih. Jednako čudno je učil SCHELLING (1775—1854), da ni razločka med mislimi in stvarmi; HEGEL (1770—1831) je pa trdil naravnost, da je prav isto, če kako stvar mislim, ali če je stvar sama na sebi. Tako modrovanje je za navadno pamet čisto neumevno, skoro kakor bi bile same sanje. V tem se vidi, v kakšne zmote zaide um, ako popusti trdno podlago splošnega in jasnega prepričanja in išče resnice v nenavadnih in prisiljenih mislih in drznih sklepih.

In zopet so iskali drugi modroslovci drugih potij, nekateri treznejše, drugi pa z nebrzdano drznostjo. HERBART, tudi Nemeč (1776 do 1841), je učil, da je svet iz samih nerazdeljivih

delcev, in tudi duša je tak delec. SCHOPENHAUER (1788—1860) je učil, da je vesoljstvo neka sila — volja, ki se pa razodeva v vidnih stvaréh. A te vidne stvari so vse slabe, ničvredne, človek tudi: zato naj človek samega sebe uniči. Podobno je učil pozneje HARTMANN, da je vse nastalo iz nezavednega bitja; a to nastajanje je samo nesreča za stvari, posebno za človeka. Torej vse je samo slabo in sama zloba. Drugi so pa pustili tako premišljevanje o svetu in njegovem bistvu in trdili zopet — kakor nekdanj Francozi —, da je samo to v resnici, kar se dá otipati. Ti modroslovci, katere imenujemo *materijaliste*, so učili grozne nauke: da ni Boga, ne duše in da celó naše misli niso drugega, kakor neko vrtenje malih možganskih drobcev ali gibanje telesnih sestavin v glavi. — V drugih deželah, na Francoskem in Angleškem, so šli še dalje na tej poti. Nikako drugo spoznavanje ni pravo, kakor izkustvo in sicer samo golo izkustvo, ki soštevava in odštevava posamezne stvari, kakor deček svoje kamenčke. Na Francoskem je tako učil COMTE (1798—1857), na Angleškem J. STUART MILL (1806—1873) i. dr. Njih nauk se imenuje pozitivizem in je v nekaterih ozirih kar grozen. Omeniti smemo tu tudi CH. DARWIN-a (1809 do 1880), ki je učil, da so vsa živa bitja izrastla iz prav maloštevilnih živih stvarc ali celó iz jedne, človek je pa izrastel iz rodú opic.

Poleg takih čudnih nauk se trudijo mnogi modroslovci prav jasno in živo dokazati one resnice, katere je od nekdanj učilo modroslovje. V svesti so si, da prava veda raste polagoma, od stoletja do stoletja, da je resnica vedno ista, in zato ne gre učiti vsako leto druge nauke. Katoliška cerkev se drži stanovitno onega modroslovja, katero so po Aristotelovih naukih izdelali učenjaki, ki se imenujejo školastiki (zlasti sveti Tomaž Akvinski). Visoke šole po Avstriji učé ponajveč modroslovje, ki se nanašanja na samo izkustvo in malo mara za umsko delo; na Nemškem se cepijo na razne strani in učijo večinoma modroslovje, ki je le deloma modroslovje, ker je skoro bolj naravoslovje; na Francoskem in Angleškem vlada pozitivizem, jednako na Laškem, po slovanskih vseučiliščih na jugu in v Rusiji, in naposled tudi v Ameriki. Potemtakem je državno modroslovje ali tisto, katero učé učenjaki na državne stroške, na slabi poti. Tudi ni upati, da bi bilo kmalu bolje, ker se duh sedanjega časa obrača pred vsem na tvarinske in ne na duševne stvari.

Česar se je bilo bati že davno, to se je dandanes dovršilo: krivi modroslovni nauki so zašli tudi že med nižje ljudstvo. Zato je skrajna potreba, da se potrudimo za pravo modroslovje.

I. del: Najvišje resnice o umu in svetu.

1. Posebnost našega spoznavanja.

Kakor vé vsakdo, želimo vsi spoznavati razne stvari. Tega spoznavanja nam ni nikdar dovolj: čim dalje smo prišli, tem dalje hočemo. Tudi se nikdar ne utrudimo ali prenasitimo; kadar smo zvedeli marsikaj, tedaj smo sicer veseli in zadovoljni, a želimo zvedeti še več in več. Pa ne samo to se kaže v našem spoznavanju.

Še zanimivejše je, da gremo v spoznavanju od stvari do stvari tako, kakor po lestvi od klina do klina. Gledam n. pr. šumljajoči potoček, ki hiti mimo mene, in se vprašam: Od kod je ta voda? Odgovorim: Poteka izpod gore. — Vprašam: Zakaj poteka izpod gore? Odgovorim: Ker je v gorskih plastéh nabrane mnoge vode, zato prihaja ob vznožju na dan. — Vprašam: Odkod je prišla v goro? Odgovorim: Dežilo je dolgo, gora je kaplje posrkala in jih shranila v svojem osrčju. — Vprašam: Odkod je pa dež? Odgovorim: Iz oblakov. — Vprašam: Odkod so pa oblaki? Odgovorim: Oblaki so visoki soparji, ki so izhlapeli iz vode. — Vprašam: Zakaj so izhlapeli iz vode? Odgovorim: Gorkota jih je premenila v sopar. — Vprašam: Odkod je pa gorkota? Odgovorim: Iz solnca. — Vprašam: Kdo je pa dal gorkoto solncu? Odgovorim: Ima jo ali samo iz sebe, ali mu jo je dal kdo drugi. — Vprašam: Katero je resnično, saj oboje ne more biti? Odgovorim: To treba dobro preiskati in preudariti . . . itd. Tako se giblje torej naše spoznavanje naprej in naprej in se ne dá ustaviti.

Potemtakem se skoro zdi, da ne pridemo do nobenega kraja in je naše vpraševanje brez konca? A le zdi se: v resnici ne more biti tako. Ko bi neprestano samo vprašali, bilo bi naše spoznavanje prava igrača ali pa sama muka, ker bi se nikdar ne pomirili, nikdar dali ugnati se. In zares teži naš um naprej in naprej le toliko časa, dokler ne pride — dejali bi — do trdnega dna, do trdnih tal. Priti moramo naposled do neke resnice, da čez njo ne moremo več, zato ne, ker tudi treba ni in ker naš um miruje in se zadovoljuje. Take resnice imenujemo po pravici *z a d n j e* ali *n a j v i š j e* resnice. Prav do teh resnic teži naš um, te ga najbolj mikajo in veselé. Take resnice so na primer odgovori na vprašanje: Od kod je svet? Kako se je svet začel? Kakšen namen ima svet? Kaj je s človekom po smrti?

Ko bi hoteli slušati svojo radovednost, lotili bi se kar teh-le vprašanj, preiskavali o svetu, o človeku . . . toda naposled bi nas motilo vpra-

šanje in domnevanje: Je-li pa tudi vse zunaj našega uma ali samo na sebi tako, kakor mislimo? Morebiti pa nam pamet ne odpira gole resnice, ampak nas vara? Saj vemo, da se mnogokrat motimo še v navadnih, kaj šele v takih težavnih vprašanjih! Kaj pa je resnica? Morda ni nikake resnice in je vse le videz, kakor so učili sofistiki in dvomljivci v starem in v novem času? Da, tu vidimo: treba je ozreti se tudi na kaj drugega, predno govorimo o najvišjih resnicah svetá. Govoriti namreč moramo tudi o tem, kaj je resnica sploh. In če hočemo vedeti, kaj je resnica, treba vedeti, kaj je spoznavanje. Vsekako moramo začeti preiskovati svoj um, predno preiskujemo svet. Tak red je pravi in trdni red za modroslovca. Rečemo lahko tudi tako: Naš um je orodje, s katerim spoznavamo in dosežemo najvišje resnice. Torej treba najprej poznati orodje, potem šele se ž njim previdno in pametno lotimo dela.

Vsi veliki modroslovci so se držali te poti. Aristotel je pokazal, kako in po katerih zakonih deluje naš um: spisal je tako imenovano logiko¹⁾ t. j. vedo o našem mišljenju ali umovanju. Njegovi bližnji in daljnji nasledniki so poudarjali najprej nauke o našem umu, potem so preiskovali resnice o svetu. Zaradi tega bomo tudi mi ravnali tako in šli od vprašanja do vprašanja; n. pr.: Kaj je spoznavanje? Kaj se godi v spoznavanju? Ali je resnično? Kaj je resnica? Kako daleč smemo iti, kadar iščemo resnico? Ali so najvišje resnice, ali ni nobene?

To premišljevanje nam je pokazalo, da bo ta del, ki govori o najvišjih resnicah, obsegal dva manjša dela in sicer prvi oddelek o umu ali pameti, drugi pa o svetu. Vseskozi pa bomo iskali najvišje resnice.

Prvi oddelek: O umu.

2. Najvišja vprašanja o umu sploh.

Kdor le količkaj misli, ta se zaveda, da je razloček med z u n a n j i m svetom in n o t r a n j i m i mislimi. V tem-le hipu mi je čisto jasno, da je pred mojimi očmi pero, beli papir in pod njim miza. Te stvari so zunanje, ker so zunaj mene. A zavedam se tudi, da je v meni cela vrsta mislij, namen in načrt, po ka-

¹⁾ Tako navadno imenujemo spise, katere je spisal o zakonih mišljenja. Ti-le so: 1. Kategoríai (o najvišjih predikatih ali povedkih stvarij). 2. Peri hermeneías (o stavkih in sodbah). 3. Analytiká prótera (o sklepanju). 4. Analytiká hýstera (o dokazovanju). 5. Topiká (o preiskovalnih sklepih). 6. Peri sofistikôn elenchon (o zavračanju napak). Vsi spisi skupaj se imenujejo „Organon“ (orodje) in so v zgodovini modroslovja in drugih ved jako imenitni.

terem bom pisal, razkladal in učil. Ta načrt je pa vse kaj drugega, kakor pero in papir: ta je v meni, je v mislih. Jednako dobro ločim istinitega prijatelja, ki me je sedaj le obiskal, od njegovega spomina ali podobe, ki jo imam o njem sedaj-le v mislih.

Kdo ne bi torej tako ločil? Lahko tudi ume vsakdo, da najprej namerjamo govoriti o svojih mislih, o notranjem delovanju, ki se imenuje spoznavanje ali umovanje. O vsem notranjem delovanju namreč ne moremo govoriti v tem malem spisu, zatorej govorimo o najimenitnejšem. Najimenitnejše je pa tisto, ki nam kaže resnico, torej spoznavanje ali umovanje. Zakaj tudi veselje, žalost, jeza . . . so notranje stvari, a o teh ne bomo tukaj govorili, pa tudi ne o vsem, karkoli spada k spoznavanju, ker to bi bilo preobširno. Le najvišje in najimenitnejše resnice si bomo ogledali, kolikor je treba, da se o njih prepričamo.

Glavno vprašanje je tukaj to, ali s p o z n a v a m o z umom r e s n i c o ali ne. Ako bomo razvideli, da spoznavamo, treba bo zvedeti nadalje, kdaj spoznavamo resnico, kdaj pa ne. Ti dve vprašanji sta zares najvažnejši.

A sedaj se zdi, da smo zadeli ob veliko težavo in zapreko: kako in s čim naj preiskujemo svoj um? Ali naj um preiskuje sam sebe?

V istini ni tu nikake zapreke, celó velika prednost je v našem preiskovanju. Um preiskuje sam sebe, ogleduje sam sebe in nam razklada svoje postave. To preiskovanje mora biti čisto resnično, ker um vidi sebe takega, kakoršen je: ničesa si ne dodá, ničesa ne vzame, ničesa ne premeni. Samemu sebi je um kakor obraz v čistem ogledalu, kjer se steklo skoro nič ne vidi, ampak samo slika človekova. Um ne rabi torej nobenega tujega orodja ali pomočka ali sredstva, ampak gleda se naravnost in vidi sebe skozi in skozi. Zaradi tega je to preiskovanje o umu popolnoma zanesljivo in vodi do jasnih in trdnih resnic.

3. Kaj je resnica.

Ko preiskujemo, kaj je resnica, ne iščemo tako, kakor bi omahovali sem in tje med raznimi stvarmi in povpraševali: Ali je to resnica, ali je ono: marveč to je že v naši pameti določeno in zapisano. „Resnica“ je glavna vodnica našega uma, ki mu kaže jasno in gotovo pot v spoznavanju. Torej treba samo, da povemo, kako se nam resnica kaže in h kakšnemu uspehu ali namenu vodi naš um.

Resnico imamo ali spoznavamo tedaj, kadar se spoznavanje vjema s stvarmi. V roki imam pero: kdaj spoznavam pero po resnici ali resnično? Kadar se moja misel ali podoba

ali sodba o peresu vjema s peresom samim. Potemtakem: kadar spoznavam stvar za tako, kakoršna je, spoznavam resnico. Iz tega vidimo: stvari so same ob sebi take in take, ali jih spoznavamo ali ne. Če jih spoznavamo, smo ž njimi sicer v neki zvezi ali dotiki, toda ta jih nič, popolnoma nič ne premeni.¹⁾ Ker zahteva naša pamet pred vsem, da je spoznavanje resnično, pravi nam tudi ob jednom, da se spoznavanje ravna po stvaréh, ne pa stvari po spoznavanju. Po domače bi torej rekli: kadar mislimo ali kakorkoli spoznavamo, takrat pamet ne obdeluje stvarij, in jim ne daje take oblike, kakor bi se njej ljubilo, marveč pamet se udá, ukloni in priklene stvarém, kakor razmehčani pečatni vosek pečatniku. Ako bi se tako ne godilo, ne bi bilo nikake resnice.²⁾

Vse to je tako izvestno in trdno, da ne more niti jednega pametnega stavka povedati tisti, ki to taji. Ako pa hočemo nadalje pozvedovati, zakaj je tako, zakaj se mora spoznavanje vjemati s stvarmi, ne moremo temu odgovoriti nič in tudi ni treba, ker je to jasno samo ob sebi, in po pameti ne taji tega noben človek. A nekaj drugega je v tem, kar je zanimivo in vredno, da pomislimo. Ker se v resničnem spoznavanju um vjema s stvarmi, vje-

¹⁾ Kako napačen je torej nauk Kantov in nauk idealistov, da stvarij samih niti spoznati ne morem, in da v vsakem spoznavanju spoznavamo zgolj sami sebe! Kdor tako uči, ta ne priznava prve podlage vsakega spoznavanja, da mora biti namreč resnično, in da je resnično tedaj, kadar se vjema s stvarjo samo ob sebi.

²⁾ Prav v tem je zmota idealistov razne vrste, ki trdé, da ima pamet vse spoznavanje sama iz sebe, dejal bi, kakor pajek, ki préde nitko sam iz sebe, da se po njej spušča. Kaj mi mari to, kar bi naredila pamet iz sebe, kakor se ji ljubi! Le to hočem vedeti po resnici, kakšne so stvari tudi zunaj in brez (ali neodvisno od) moje pameti.

majo se tudi svari z umom ali spoznavanjem. Ako si sedaj resnično mislim žepno uro, vse njene dele in vse njeno gibanje, vjema se moja misel z uro samo: ura je taka, kakoršno si mislim. A prav zato se tudi ura (s svoje strani) vjema z mojo mislijo. Kdor bi namreč ogle doval uro, potem pa še mojo misel, tisti bi videl vsestransko vjemanje ali podobnost. Kaj se razvidi iz tega? To-le: Um je tak, da se prilega stvarém in se ž njimi v spoznavanju vjema; pa tudi stvari so take, da se z umom vjemajo, kadar so ž njim v dotiki. Med umom in stvarmi je torej soglasje ali zveza, ali kakor pravimo: drug je za drugega. In to je jako imenitno. Ko bi ne bilo tako, ne bi mogli spoznavati nobene stvari. Ako stopim opoldne pod milo nebo, zamižim, pa povzdignem dlan proti solncu: ne pové mi dlan prav nič, ali je solnce svetlo ali majhno, ali okroglo ali drugačno. Ako pa odprem oči, takoj vidim svetlobo, velikost in okroglo obliko. Zakaj tako? Dlan ni za solnčno svetlobo, ampak oko. Gledé na svetlobo se solnce in dlan ne vjemata, a vjemata se solnce in oko. Naš um pa se v spoznavanju vjema z vsemi stvarmi, in vse stvari se vjemajo z umom. Ta je poslednji in najvišji vzrok, zakaj morem spoznavati stvari. Stvari imajo to svojstvo, da se dadó spoznati, in um, da more spoznati. In kaj nam to pravi? To nam pravi, da so um in stvari iz jednega izvira, iz jednega vzroka, ki je priredil um za stvari, stvari pa za um; umu je dal zmožnost, da spoznava, stvarém pa zmožnost, da se dadó spoznavati. Tudi to je popolnoma jasna in trdna resnica, ki nam pojasnjuje marsikatero drugo resnico. Za sedaj nam je dovolj, da smo razvideli, kaj je resnica in kaj nam naznanja ali kaže resnično spoznavanje. (Dalje.)

Najina sreča.

Rahlo se je čolnič zibal
Po široki, dolgi reki,
Vetra dih je upogibal
Veje na zeleni beki.

Tiha pesem je zvenela
V tajnostni večer iz čolna;
Dva prijatelja sta pela,
Milotožnih čustev polna.

Jedna duša, dve telesi,
Kakor brata se ljubeča,
Pela sta v objemu: Kje si,
Najina lažniva sreča!

In polahko vodnja vila
Iz valóv je mokrih vstala,
Ž njima vred v večer tožila:
„Davno sta jo pokopala.

Da se ljubita ko brata,
Skupaj tožna in vesela,
Vse je, kar od njé imata,
Vse, kar bodeta imela.“

Anton Medved.

Kákošen sad?

Kupil sem papirja
Mnogo, mnogo pol,
Da bi pesmi pisal,
V njé izlival bol,
Ki srcé vznemirja.

„Škoda le denarja“,
Pravi zdaj papir.
„Kdo na svetu vzame
Tebi ves nemir
Srčnega viharja?

V prsih tvojih plamen,
Vrhu mene hlad.
Kákošen od bralcev
Pač prejemaš sad?
Mesto jajca — kamen.“

Anton Medved.

Mati v „Samoti“.

Z otrokom se igraš ti, mlada mati,
V samoti ura ti za uro gine,
Pozabljaš pretečene bolečine,
Vsa sreča tvoja — tvoj otrok je zlati.

Skrivaj te, mlada mati, večkrat gledam,
Ko sam, kot ti, pod jelko tik stezice
Za kratek čas v poletnih dneh posedam.

Noči ne upaš mirno si prespati,
Nobena ura brez skrbi ne mine.
A v skrbi vsaki radost tebi sine,
Ko dete svoje moreš ljubkovati.

Kot ti jaz tudi kažem vedro lice,
Samote se nikakor ne zavedam:
Saj meni hčerke — pesmi so družice.

F. S. Finžgar.

Stari dolg.

(Povest. — Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje.)

Teden dnij potem je prišla k Prašnikovim sama Mešičkova Meta. Domače je nekoliko iznenadil njen prihod, a vseh ne.

„Za božji čas! Kaj dobrega?“ ogovorila jo je stara mati.

„Ne vem, ali bo posebno dobro“, rekla je Meta nič preveč ponižno.

„Za pet ran, povejte, prosim!“ Roke je imela sklenjene na prsih, oči nepremično uprte v žensko, ki je prav oblastno sedela pri mizi, ne da bi jo bila povabila gospodinja.

„Vse, vse povem; zato sem prišla, da povem. Dovolite, da se nekoliko zdahnem. Starost je slabost. Saj veste, kako je. Tudi vi niste več mladi, mamica. Sina imate odrastlega, vdovca, in jaz hčer. Ti otroci — Bog pomagaj! — Še ta kašelj — ti otroci dandanes ne lajšajo materam starih dnij.“

„Slišala sem že, da vas hčerka ne sluša. Veste, da naš je ne more — vzeti.“

„O, ne ne! Le počasi. To ni res. Vaš sin je neposlušen. Kakor pri nas vse kaže, bo vaš sin dolžan vzeti mojo hčer. In kako drugače? Ali ji ni obljubil, ali ji ni sveto prisegel? In ker sta mlada, naj se vzameta, kaj ne, mamica? Po to sem prišla.“

„Nesrečna ženska! Prišli ste meni grenit še te dni življenja.“

„Nikakor ne! Mati Prašnikova, kaj bi vam to grenilo življenje, ako vaš sin dopolni, kar je dolžan? Jaz samo hočem in zahtevam, da, kdor je grešil, naj tudi popravi krivdo, naj se pokori! Pokora je pa tukaj — sveti zakon, pa smo prijatelji.“

Zadnje besede je govorila z odločnim glasom, udarila s pestjo po mizi, in tudi z nogo po tleh je potrdila važnost svojih zahtev.

„Meta, vi nam hočete pripraviti v hišo pekel — živo nesrečo.“

„V nesreči sem jaz, do grla v blato ste pahnili mojo hčer. Izgubljeno čast naj ji vaš sin povrne. — Kako? To dobro veste; meni je pa sveta dolžnost, meni, njeni materi. — Jaz da bi redila sedaj še njo in vaše otroke!“

„Recite, da ni res, Meta! Za Boga — naš Andrejec — pa takšen grešnik! — Recite, da ni res! — O, sveta Devica, oh — — —.“ Zgrudila se je na tla. Le še zamolkli, nerazločni glasovi so starici prihajali iz grla, pozneje se ni več poznalo življenja v njej. Obšle so jo težave.

Meta je šla klicat ljudi, da so nezavestno starico spravili v postelj. Kmalu potem se je vrnil Andrej. Takoj mu je bil jasen položaj.

Tasta Reclja besede: „Ujeli bi te radi“, prihajale so mu v spomin. Potreboval je Meto za postrežbo bolni materi, dasi bi jo bil najrajši spravil izpred očíj. Njeno oblastno vedenje, kakor da je že leta in leta ona gospodinja pod Prašnikovo streho, mu ni prav nič ugajalo. A še veliko manj Reclju. Možiček je strigel z obrvmi, če ga je le srečala usiljenka z Jelovega Vrha. Nobene jedi ni okusil iz njenih rok.

„Andrej, še ono vzemi k sebi, pa boš imel mater in ženo, četudi zagrebemo tvojo mater v nekoliko dneh“, rekel mu je zaničljivo.

Prašnik ni odgovoril.

Bolnica je res oslabela, in za tri dni so imeli v hiši mrliča, Prašnik pa ne več matere. Odslej je logarica še oblastneje gospodovala. Recelj je vzela s seboj na dom malega Ivana in se ni več vrnil k Prašniku.

Sneg je kopnel, podleski, trobentice, zvončki in drugi glasniki bližajoče se pomladi so slastno uživali blagodejne žarke mladega solnca; lastovke so poiskale lanska gnezda, prepodile usiljive vrabce in jele znašati mehko ležišče mlajšemu zarodu. Ledina in gaj sta zamenjala zimsko obleko, in vsa zemlja je dobila prijaznejše, vedrejše lice.

Ljudje, prihajajoči k Prašniku v mlin, so še vedno pogrešali stare, zgovorne ženice, ki je poznala na blizu in daleč vso okolico in vedela celó, čegav je ta ali oni meh v mlinu. Preširna logarica jo je prav slabo nadomeščala. Včasih je celó godrnjala na ljudi, češ, zakaj nosijo zvečer toliko v mlin, ko gospodar ne utegne; vedela je namreč, da se mudi po končanem delu pri njeni in pri svoji Minki.

Rožljala je z gospodinjskimi ključi in vèdla se celó ošabneje, kakor kakšna velikomestna vratarica.

Začelo se je delo na polju.

Veselo življenje v naravi in gospodarske skrbi so Andreja predramile iz zimske, morda tudi duševne otrplosti, da je začel razmišljati o samem sebi — in svojih neveselih razmerah.

Neki večer je sedel na zloženih deskah ter poslušal, kako enakomerno poje žaga po jelovem lesu. Še jedno pot, dve, pa bo konec. Zabije še jedno zagozdo, pritisne z odrivačem, in — žek! Žaga se ustavi, Prašnik gleda pred-se v kup žaganja in začne tak-le samogovor:

„Kdo zapoveduje sedaj v moji hiši? — Mešička. — Kdo mi je gladil pot v grešno življenje, v pogubo in sramoto? — Mešička. Kdo je kriv, da je moja mati morala nagloma v grob? — Mešička. — Ali je še mogoče iz te brozge?“ — Na to mož ni vedel odgovora.

Kmalu potem so orali na oddaljeni senožeti, odkoder se ne vidi v mlin. Prašnik je

sam držal za drevo, da mu je pot zalival obraz. Ko so odrezali kakih štirideset brazd, ustavi se ter si zbriše pot s čela, pogled pa mu uhaja vedno tje v nasprotno stran, od koder gotovo ni pričakoval kosila. Tam za gozdičem je namreč gospodaril Recelj.

„Dobro srečo, Andrej!“ potrka ga nekdo na ramo.

„Bog daj, oče! Na, na, in moj Ivan je tudi z vami. Pojdi sem, sinko!“

„Kakor si naročil, tako sva prišla.“ Prašnik je vzela dečka v naročje in mu je gladil mlado lice.

„Andrej, tega-le bo nova — mamica — vedno gledala po strani. Ubogi moj Ivan!“

Prašnika je bilo sram in molčal je, zakaj predobro je vedel, da govori mož resnico. Recelj je sodil, da je to dobro znamenje. V srcu mu je bilo žal, da je že na vse grlo pravil sosedom, da je Andreja pamet popolnoma zapustila.

„Ali je ona rusa baba še pri tebi?“

„Da bi tako ne bila!“

„Odpravi jo domov!“

„Kako?“

„Kakor je prišla!“ reče možiček, in oči se mu zasvetijo izpod košatih obrvij. Recelj je strigel ž njimi čudovito spretno, zakaj v svesti si je bil, da tako dobro se ni že davno odrezal.

„Pa ono tam gôri?“ vpraša Andrej boječe.

„Pusti — uredim jaz, ako želiš.“

„Oče, vi ste moj rešitelj. Oh, kam sem zašel!“

„Ha, ha, ha, danes. Lani si mislil, da sem jaz vrag.“

III.

Na Jelov Vrh je prinesla štorclja novega prebivalca, Recelj pa je imel teden za tednom pota na sodišče.

„Kakor se me brani, bom mu še tašča. Iz grda me je spodil iz hiše, a iz lepa me bo še prosil, da se vrnem.“

Tako sta se ločila prvi dan Recelj in Mešička.

„Hm, hm, mhe! Bomo videli“, otresal se je Prašnikov zastopnik in odšel.

Še tisti večer je zvedel Andrej vso obravnavo; zvedel je pa z druge strani tudi, kako tožno plaka njegova Minka na Jelovem Vrh. Misli samo na njega, na Andreja, ki jo je tako neusmiljeno ukanil. — Vse to mu je pripovedoval Recelj, pa na takšen način, da si je moral Andrej precëj veliko misliti zraven, da je spoznal resnico. In spoznal jo je. Smilila se mu je Minka, in rad bi bil zinil pomilovalno besedo, toda Recelj je tako strašno blesketal z obrvmi, mlel z rokama in mencial z vsem životom, da je Mešički namenjeni zet pozabil Minko in njeno boleost.

„Tiho, pssst! Andrej, ti si mlad. Prvič sta te zvabili s prijaznimi besedami, sedaj bi te radi s pretenjem, tretjič pride kaj drugega: Bodi mož!“

K drugi obravnavi je prišla vsled materinega povelja tudi Minka in prinesla malo Minico; bleda je bila in upadla, trpljenje in žalost sta jo potrla.

Ker je sodnik povabil tudi Andreja, da bi se morda lože poravnali, bil je to za mlada grešnika silno mučen sestanek.

Prašnik se je skrivaje oziral v njeno naročje, da bi videl nedolžno lice njene hčerke. Ni mogel: Minka se je sramežljivo obračala v stran in na tihem tolažila mater, naj se vendar tako grozno ne jezi.

„Tukaj-le ju ima! — Vzame naj ju, saj sta oba njegova; če ne, povej, Minka! — Tudi ti si njegova; le povej.“

Deklica je povabila glavo in debeli solzi sta kanili Minici na mehko lice. — Dete se je zganilo in dalo duška svoji neugodnosti z glasom, Andreju jako neprijetnim.

„Ali slišiš — sedaj slišiš? Ti si obetal moji hčeri sveti zakon, zato je taka. Saj ne moreš utajiti. Slišiš? Sveti zakon zahtevam jaz — zahteva ona. Prosim, gospod sodnik, da pomagate moji siroti do pravice!“

Sodnik ni vedel, ali bi se hudoval ali smejal, pisar je grizel pero; najbolj neupogljivo se je držal Recelj. Minke še pogledal ni, njeno mater je včasih ošinil s takim hudim pogledom, da bi se pes stresel, ko bi ga dosegel; sodnika je meril z očmi neprestano in pazil na sleharno njegovo kretanje. Njegovega dostojanstva ne vredno se mu je zdelo, odgovarjati Mešički. Obrnil se je torej naravnost k sodniku ter izpregovoril počasi in samosvestno:

„Gospod sodnik! Mi verujemo, da se pravi zakoni sklepajo v nebesih; zato ga tudi ni nesrečnejšega življenja kakor v nesrečnem zakonu. V imenu Andreja Prašnika izjavljam, da ne more on nikdar vzeti v zakon tukaj — Minke — Mešičkove, ker je spoznal in — hvalo Bogu! — še o pravem času, da bi ž njo ne bil srečen. — Kar se tiče drugega dela tožbe, priznavamo, da je vse resnica, zato pa prosim milostne sodbe — in — in — družega — nič.“ Zadnje besede so mu šle kaj nerade iz grla.

Mešička je pihala same jeze. Potok besedij, pravi hudournik se je vsul na Prašnika, še več pa na Reclja. Šele, ko ji je sodnik ostro zapretil z zaporom, ustavila se je povodenj psok in žalitev. Ženska, videča, da ne more zmagati, tresla se je kakor list na veji, roko je tiščala pred ustmi, a oči so ji jezno švigale sedaj na tega, sedaj na onega. Največ teh groznih pogledov je ujel menda Recelj.

Sodnik je pa hotel začeti s poravnavo, a Mešička je planila k hčeri, ji zgrabila otroka iz naročja in vpila:

„Nič, nič pobotave! Tukaj-le ga ima. — Pusti ga, Minka! Za nas bo pravica drugod. Pojdi za menoj! — In položila je malo Minico nič preveč rahlo pred Andreja. Tega je bilo tako sram, da ni pogledal nikamor in tako hudo mu je bilo, kakor bi bil obsojen na smrt. Stemnelo se mu je pred očmi. In vendar je moral priznati, da je to zanj pravična kazen, ker se je igral tako dolgo z najimenitnejšimi stvarmi in najnevarnejšimi čustvi.

Kakor furija je letela Mešička na ulico, Minka ihteča za njo. Možje v sobi so se spogledovali, le sodnik je zaklical: „Krečič!“ — pa je stal na pragu zajeten možak in rekel: „Prosim, zapovejte!“

„Ono mlado ženo pokličite nazaj, da vzame to-le!“

Sluga je umel.

V dno srca užaljena in osramočena se je vrnila Minka in pobrala vekajoče dete.

„Ako ne ž njima, tudi brez njiju“, rekel je sodnik in naznanil Reclju, da se mora obravnava preložiti.

Razšli so se.

Potem je Mešička bledela in venela od dné do dné. Povsod je tožila, tarnala, zdihovala in kašljala — bil je to nenavaden, suh kašelj —, prijemala se za prsi in zaklinjala Reclja v dno pekla.

Ko so nekaj tednov pozneje razpisali obravnavo, in ni ona prejela vabila, marveč samo Minka, ker je postavil sodnik detetu jeroba, začela je blesti nerazumne stvari... Škripala je z zobmi, penile so se ji ustnice, in postelja se je tresla pod njo.

Dva dni po dognani obravnavi je sporočil Prašnik na Jelov Vrh, da je zadovoljen s pogodbo, kakor sta jo sklenila Recelj in Minka na sodišču; ona naj mu le napravi revers, pa ji izplača petsto goldinarjev.

Zvrševalec tega sporočila je našel togujočo Minko ob — materinem mrtvaškem odru. — Mešička ni mogla strpeti tolikega poniževanja. Srčna kap jo je rešila vseh muk in prevar.

Minka mu ni odgovorila niti besedice. Milovala je mrtvo mater, obupavala sama nad seboj in klicala na pomoč usmiljenje božje.

Tri stare ženske so sedele zunaj na ognjišču in rekle med seboj, ko so slišale ime Prašnikovo:

„Denarje je prinesel. Z denarjem se vse opravi.“

Šel se je vrnil brez odgovora in najprej povedal Reclju, kako je bilo. Recelj je Andreju stvar opisal v nekoliko milejši barvi in pristavil:

„Pustimo jo, Andrej, da pokoplje mater; potem pojdem jaz tje gori, pa denarje mi izročiš, da jo izplačam, veš,“

Andrej je prikimal. Nekaj se mu je mehčalo v prsih. Smilila se mu je Minka. Toda Recelj mu je že štokrat očital, da je premalo moški;

Nikolaj Kopernik. (Slikal Jan Matejko.)

če bi odnehal sedaj. — Za ves svet ne! Prašnik je modroval tako-le: „Recelj je moj tast, svetovalec, dobronik in ima lepo posestvo, pa sam je. V oporoki me gotovo ne pozabi, prav

gotovo ne mojega Ivančka. Saj ga ima zelo rad. Kaj hočem! Človek skrbi najprej zase . . .“ Take misli so ga do cela potolažile ali mu otopile vest, kadar mu je nagajala.

Tretji dan se je odpravil Recelj na Jelov Vrh, Prašnik mu je odštel — nekoliko težko je šlo — pet lepih stotakov, in tedaj se mu je zdelo, da mu je lože okolu srca. Kaj vse stori denar!

„S tem si lahko pomaga“, rekel je skoro žalostno. Recelj je odšel. Med potjo se je pripravljaj, kako bi najlepše izročil denar in pa dokazal, da je tako za oba bolje.

Na Jelovem Vrhju je dobil logarjevo hišo — prazno.

Tuji ljudje so prišli, napovedali dražbo za logarjevo kočo, njive in senožeti, prodali vse v nekoliko dneh in zopet odšli. Prašnik ni šel k dražbi, Recelj pa je bil tam. Neznani prodajalec mu je izročil zapečaten list za Andreja Prašnika.

„Ali ste kupili, oče?“ vprašal ga je Andrej.

„Nič me ni veselilo; preveč je od rok in pa — tisti spomini na Meto in ‚človeškega risa‘. — Glej, to-le!“

„A ha! Revers je poslala — pa nemiški!“ Prašnik odpre in čita priloženo pismo:

„Spoštovani Andrej Prašnik na Studencu! Ker si ti iskal pri meni ljubezni in jo tudi našel, in sem iskala slednjič jaz pri tebi vsaj usmiljenja, pa ga nisem našla, zato ne povprašuj po meni in ne išči me. Tu ti prilagam zahtevani revers; denarja tvojega pa ne maram, ker vem, da ti je največ do tega, da imaš revers. Tudi za otroka bom skrbela, dokler bom mogla, sama; saj naposled utajiš vse, vse. Ali če bo ona zahtevala doto, pošlje ti pobotnico, morda ob časū, ko ti bo najmanj ljubo. Tvoja užaljena Minka.“

„Hoče ti delati ovire, ko se boš zopet ženil.“

„Tega bodete vsi čakali še dolgo, dolgo“, reče Prašnik in spravi pismo.

IV.

Prašnik se ni več ženil. Njena podoba, njena groznja se mu je zdelo, da ga spremlja povsod, in kakor senca — sramota — —. Minula mu je mladost, sčasoma se je zmanjšala tudi bojazen. Saj človek vse pozabi. Prašnik je živel največ za svojega sina.

Ko je umrl stari Recelj, podedoval je Ivan Prašnik lep del njegovega imetja; oče je pa moral tustu obljubiti, da ne bo Ivan nikdar poznal druge gospodinje, ki bi jo moral nazivati mater, pod Prašnikovo streho.

Rad je mož pritrdil zadnji tastovi želji.

Na polici je pa ležal revers, založen med starimi spisi; prah se ga je prijemal ob robu, in neštivilne luknjice so črvi napravili v papir.

Sčasoma vse mine —. Prašnik ni mislil nanj, ni mislil na Minko in njeno nesrečo.

Šla je po svetu mlada, lepa, neizkušena. S tiho žalostjo v srcu in s prezirnim očesom je zrla v svet in ga — dasi je nujno potrebovala pomoči — tudi zaničevala.

Še tisto jutro, ko so izročili truplo njene matere večnemu počitku, vzdignila se je, vzela dete in krenila peš proti Ljubljani, kjer je namerjala v kakem varovališču pustiti dete ter iti med svet, da služi za svojo in hčerkino boljšo bodočnost.

Mladi ženski je bila ta pot težavna. Temnilo se ji je pred očmi, omagovala je . . . V mislih in sanjah je rotila njega, ki je bil kriv njene nesreče, saj se ji je zdela hujša kakor smrt. Tudi smrti si je želela, vendar je odganjala to misel; bolj pa se je udajala maščevalnosti.

„Maščevanje!“ so šepetale njene ustnice ter poljubljale nežna ličeca hčerkinina.

Drugi večer je prišla že pozno v Brestnik, kjer je mislila prenočiti. Trkala je tu in tam po gostilnah in drugih hišah; pa mlado žensko z otrokom — kdo sprejme rad pod streho?

„Kjer si grešila, tje pojdi, nesramnica!“ tako so jo odpravljali.

Minka je pritiskala dete na prsa, da bi se že sedaj navzelo misli, v kateri je gorelo njeno srce: „Maščevanje!“

Imela je še toliko novcev, da bi si kupila skromno večerjo, a z iskanjem prenočišča je zabila celó na lakoto in šla naprej, naprej . . .

Mesec je plaval po jasnem nebu, milijoni zvezdic so ji migljale pozdrav. Minki je glava lezla na prsi, noge so odpovedale, trepalnice so ji tiščale skupaj; misli so se pa bavile s slikami o mehki, beli postelji, kjer bi odpočila trudno telo . . . Dete v naročju je vpilo in se zvijalo — hotelo je menda večerje —, a s čim naj ga nahrani, ko je sama malo živa.

Zunaj vasi na samem je stala velika hiša, pred njo mogočen kostanj, poleg debla pa kup nacepljenih drv. Nanje je sedla Minka, naslonila glavo na deblo in — zaspala; dete je pa vpilo in stezalo ročici po materi.

Gospodinjo v hiši je prebudil otročji krik. Poklicala je soproga:

„Martin, čuj! Neko otroče vpije.“

„So pa že cigani!“

„Samo vpije, ni slišati drugih glasov.“

„Pozabili so je ali pa nalašč pustili — živinski ljudje.“

„Pojdi pogledat!“

Mož je nataknil hlače, ogrnil si jopič, pa pobral v kotu debelo gorjačo; zakaj mislil si je: morda je to samo vaba . . . O roparjih in tatovih slišimo malone vsak dan.

Pozno po noči so usmiljeni ljudje spravili Minko pod streho.

Naslednje jutro ni mogla vstati, in hišna gospodinja, lepa, močna žena, je zastavila besedo, rekoč:

„Takšne ženske — naj bodo grofice ali baronice ali — kmetice — vse smo jednake in vse potrebne pomoči. Ta reva ne pojde izpod strehe, dokler ne ozdravi!“ Gospodar se je udal, in Minka je s svojo zagovornico in dobrotnico dobila tudi dobro prijateljico.

Lotila se je je vročica. Več dnij ni mogla iz postelje, in tudi potem, ko je bila že dobra, niso je pustili naprej. Hišni gospodar sam ji je pomagal, da je prodala posestvo na Jelovem Vrhju in dobrim ljudem vsaj nekoliko nagradila trud in postrežbo.

Tudi pozneje se je rada ustavljala v gostoljubni hiši. Življenje, ki se ji je s Prašnikovo snubitvijo tako lepo razcvetlo, nikakor še ni ugasnilo v njej; ugasnila pa tudi ni želja po maščevanju in s tem skrb, da pripravi hčerki čim boljšo bodočnost.

Zato se ni izogibala različnih nevarnostij in mrež, katere so mladi hišini nastavljali razni lahkomiselnih mladeniči.

„Mene so goljufali, a tudi jaz hočem goljufati zapeljivi svet“, govorila je Minka sama pri sebi, ko je premišljala lažnive obljube svojih častilcev; med temi se ji je zdel najnevarnejši domači sin. Zalezoval jo je povsod ter ji obetal vse zaklade sveta. Tega sina so stariši ženili.

„Grešno je“, mislila si je mlada zapeljivka; „toda denar je le dober. Treba samo, da nekoliko ostrašim stariše, češ, da povem nevesti, kakšen je sin, kako mi je bil vedno za petami, in potem vso stvar še dobro počrnim, pa bo uspeh gotov.“

Res je nada ni varala: izplačali so ji lepe denarje, a ona je morala od hiše. To je pa ni motilo. Mladi Minki je bil svet odprt povsod. Poskusila je svojo hudobijo v večjih mestih in bila v nekaterih družinah grozna nesreča.

Toda lepota mine, cvetje uvence, življenje se nagne navzdol . . . vedno hitreje in hitreje usiha; slednjič se odpre temni grob, in zemlja ima svoj del — na svetu pa začenjajo in nadaljujejo drugi isti tir. Hudobnost ne izgine s sveta, menjujejo se samo njeni hlapci.

Minko je zapustila lepota in svežost življenja. Vrnila se je v Brestnik ter potem šla na božjo pot na sv. Goro. Njen pravi namen pa je bil, nekoliko natančneje pozvedeti, kako je pri Prašniku na Studencu, zakaj poročila, kakoršna je iz Brestnika doslej dobivala o njem, glasila so se samo na to, da se Prašnik ne ženi. Sedaj se je hotela natančneje prepričati, toda varno, varno.

V tem času je bila Minica dorastla. Mati jo je bila dala v nunsko šolo, kjer se je pri prijaznih redovnicah mnogo naučila. Ker je imela Minka še novcev od prodanega posestva na Jelovem Vrhju, hotela je dati hčerko v pripravnico, da bi se naučila za učiteljico. Toda deklice ni veselilo učenje. Zato sta sklenili obe, nastaniti se v Brestniku in živiti se z delom svojih rok.

Dobili sta stanovanje pri dobrih znancih in kmalu dovolj dela. Minico je veselil svet, želela si je poskusiti med njim svojo srečo.

Neko jutro se je ustavila pod oknom, kjer sta šivali, Notranjka, ki je za osličem porivala voziček z nekolikimi jerbasi sadja v mesto.

„No, mrha! Pa hitro se nažri, da bova hitreje tam!“ je rekla ter živinčetu nastlala sena. Minka je poznala po naglasu njeno domovino. Naslonila se je na okno, kupila nekaj sadja in jo vprašala:

„Kako daleč je od vas na sv. Goro?“

„Še ne pol dneva hodá.“

„Pa do župnijske cerkve na Studenec?“

Žena se je nasmehnila: „Slabo uro.“

Minka je pustila šivanje in šla k ženski na cesto. Dolgo, dolgo sta govorili.

Tisto pomlad se je često mudila žena z osličem v Brestniku in vselej je prodala nekaj sadja živahni šivilji. Začelo se je prijateljstvo, ki je rastlo s sleharnim tednom.

Bilo je kmalu potem lepo nedeljsko jutro. Rosne kapljice so se lesketale na mladem rastlinju, v goščavi se je oglašal kos, škrganec se je pa dvigal v sinje višave, drobé svojo pesmico. Navadni voziček s sadjem se je ustavil zgodaj pod oknom v Brestniku; Minka je bila pa že odpravljena, sedla na voz poleg nove znanke, popravila svilen ruto na glavi, zavila dragoceni molitvenik v belo ruto ter se odpejljala v štiri ure oddaljeno cerkev — k maši.

Nedelje po kresu, posebno še po prazniku sv. Petra in Pavla, so si brez posebnih slovesnostij vse podobne. Tudi v cerkvi, kamor sta se namenili Minka in njena spremljevalka, niso imeli danes niti opasila z običajnimi „štruklji“, niti drugačne posebnosti. Torej sama pobožnost ju ni gnala tako daleč k službi božji.

V začetku maše odpre Minka molitvenik, prekriža se in začne — ne moliti — marveč živo misliti na maščevanje. Pri evangeliju je tovarišica vstala in pogledala Minko, ki je sedela, kakor bi bila doma. Ni se zganila. Potem stopi na propovednico star, častljiv župnik, prebere evangelij in začne govoriti o ljubezni božji; Minka je pa mislila na svojo nesrečno ljubezen, na svoje sovražnike in zato popolnoma — kot neprimerne — zavrgla govornikove besede o medsebojni odpustljivosti. Po končani propo-

vedi je gospod še molil nekaj „očenašev“, ki so se pa Minki zdeli od nekdanj grozno dolgočasni; danes je slišala kmalu med prvimi prošnjami: „Za rajno Katarino Prašnik in sorodnike . . .“ Kako bi mogla misliti na molitev, ko sliši to sovražno ime!

Kakor daljni šum je bilo odgovarjanje vernikov po širni cerkvi; Minka se je pa bavila z mladostnimi spomini. Sedaj vzame župnik oklicno knjigo, po malem zakašlja in otre pot s čela; ženske pa odmaknejo rute od ušes . . . Po cerkvi je vse potihnilo. Oklici so imenitne reči!

„Ženin Ivan Prašnik, samski, zakonski sin Andreja Prašnika in njegove rajne žene Katarine, roj. Recelj s Studenca; rojen . . .; nevesta Jerica Dobnik, samska, zakonska hči . . . z Ježice.“

Minka je kar z očmi poslušala in z ustmi gledala; duhovnik je pa sklenil: „Komur je kak veljaven zadržek znan, naj ga o pravem času meni naznani.“ Minka je pozabila, kaj je v cerkvi spodobno, in rekla skoro polglasno: „Prašniku sramoto, sin pa zve jedno več!“ Ljudje so se ozrli v tujo žensko, soseda jo je sunila v rebra, in Minica je zakrila obraz s predpasnikom. Nikamor se ni ozrla do konca maše.

Zvečer je Minica vedela vso materino prošlost. Njen obrazek je zardel in bledele, temno oko se je vpiralo v prepadlo materino lice. Deklici se je zdel stari Prašnik pravi trinog. V srcu ga je sovražila in pritrjevala vsem hudim načrtom materinim.

Pozno v noči se je obračala na postelji. Spanec ji ni hotel zatisniti očij. Bledi mesec je pogledal skozi okno, obsipal dvoje belih rok, dotaknil se njenih trepalnic . . . Minica je zamižala in vse materine muke so se ji zopet vrstile v spominu.

Naslednji dan že pred poldnem sta bili obe pred Dobnikovo hišo na Ježici. Na vsaki strani vrat je stezala svoje veje po jedna murva; na pragu je pa stala brhka deklica in metala košim hrane:

„Pika, graha, čopka, ciba, ná-á, ná-a! Pit, pit, pit!“ Petelin, pravi orjak kurjega rodú, s

kocastimi nogami, je prvi opozoril svoje podložnice v pravem kurjem jeziku, kar je hotela povedati deklica, „Kurrr, kurrr-kok-kok!“ In družina se je zbrala k obedu. — Ondaj se je oglasila Minka:

„Bog daj dobro! Ali je gospodinja doma?“

Ko je deklica zagledala tuji ženski, se je prestrašila in prav boječe odgovorila:

„Doma. Kaj bi radi?“

„Slišala sem, da boste imeli kmalu svatbo; morda bi potrebovali šivilje. Glejte, ta-le, moja hči, je izučena v takem delu in nareja tudi ceneje kakor v mestu. Midve sva iz Brestnika. Morda ste že slišali, da so vsi zadovoljni?“

Deklica na pragu je povescila oči, potem rekla:

„Nekaj smo dali delat tukaj, za drugo moram klicat mater. Prosim, stopita noter!“

Zadovoljno je pogledala Minka svojo hčerko. Ta si je z ruto zakrivala mlado lice, da ga ne bi doseglo pekoče solnce; v mislih je pa zavidala srečni nevesti — tako je namreč sodila deklico, ki ji je povabila v hišo. Stopivša noter, je začela izpraševati deklico:

„Poročno obleko ste že naročili? Kakšno?“

„Bledo-rmene barve.“

„Na tako se lepo podaje na prsih všitek iz belega atlasa, verjemite!“

Jerico je začela stvar zanimati.

„Pod brado zlato brošo, za pas mičen šopek svežih cvetic — na glavo venec in pajčolan z zlatimi zvezdicami; pa takšen-le obrazek! Vsakdo bo moral misliti, da ste angel.“

„To bi bilo predrago“, je ugovarjala deklica bolj na tihem.

„Nič predrago; včasih se zgodi, da so preprostejše neveste bogateje oblečene, kakor marsikaka meščanka, a vse se vidi tako neokretno, neprimerno samo zato, ker si ne znajo prav urediti. Nima kdo — —.“

Hišni gospodinji je ponižna deklica veliko bolje ugajala, kakor njena mati. Zmenili so se, da ostane Minica lahko takoj v hiši. Dela bo mnogo, začeti treba kmalu.

Minki so se zasvetile oči — dosegla je, kar je namerjala.

(Dalje.)

Nisem sam!

Rekel si, prijatelj, meni:
Sam si, vedno sam,
Da življenje dolgočasno
Tebi je, to znam.

Nisem sam, prijatelj! Govor
Napačen je tvoj:
Mislij raznih brez števila
Vedno je z menoj!

E. Gangl.

Kako je učenec oženil mojstra.

(Dogodba. — Spisal Vekoslav.)

(Dalje.)

II.

Stara sem samičica,
Zarjavela dvičica.
Prešern.

V tem času, ko se je v Črnilu dogajalo to in drugo, kakor smo pripovedovali, sedela je pobožna Minka gori na Bregu v svoji izbi za snažno mizo. Polne roke je imela dela in, kar je še imenitnejše, polno glavo vznemirjajočih mislij, ki so jo zadržavale v samotnem zatišju.

Minka se je že postarala, in ne vé se, kako dolgo je že samotna gospodinja na Bregu. Če bi bila nekoliko lepša, kakor je bila v resnici, nakopala bi si bila baje že čisto gotovo moža na vrat; ali to mnenje ni ravno splošno. K njeni prav čedno postavljeni hiši je pripadal še velik kos njive, nekaj travnika in obširen gozd ob vznožju Brega, torej vse skupaj pošteno posestvo. Toda svoje dni so o Minki pravili, da ima vse prenežne ročice, ki nikakor niso ustvarjene za poljske opravke. In to se nam zdi najresničnejši vzrok, zakaj je Minka ostala samica. V tej važni stvari se lahko oziramo na besede Minke same, ki trdi, da bi nikdar ne vzela moža, če bi tudi s kočijo prišel ponjo. Pravi, da se je že od nekaj odločila, da ostane vedna devica, ker je Bogu tako najbolj všeč. Ker je Minka marsikomu povedala ta lepi vzrok svojega samskega stanú, začeli so jo najprej hudomušnejši sovražniki, a potem že v obče vsi Črnilčani nazivati pobožno Minko; ona je pa bila vedno stanovitnejša v prepričanju, da ji gre ta priimek po vsi pravici, pred Bogom in pred ljudmi. Seveda je bilo tudi nekaj nevoščljivcev, ki so jo hoteli pripraviti ob ta častni priimek, češ, da pije tu pa tam žganje, kar se ne strinja z njenim priimkom. Na tak način so peli (toda šele v poznejših letih njenega krčmarenja) o njej pesem, ki se je tako začinjala:

Minka kovačeva
Pila, nič plačala.
Pil bi še vsak hudič,
Plačal pa nič!

„Pobožna“ Minka z Brega namreč že od pamti-veka krčmari z domačim vinom in s ponarejenim žganjem; slednjega toči zato, ker se je prepričala, da ga imajo pivci često rajši, kakor izvirno domačo kapljo. Obojo pijačo hodijo

Črnilčani precej pogostoma pokušat; premožnejši kmetje si naročajo po bokal vinca, a starejši pijejo o priliki merico žganja. Vendar Minka pravi, da njena glavna skrb ni krčmarenje, ampak so drugi imenitni opravki.

Pred vsem pa naša Minka prav posebno dobro ume napravljati umetne šopke, vence in golobe, ki se obešajo na strop, da predočujejo tretjo božjo osebo. Ves kraj preskrbljuje s takimi svojimi umetnimi proizvodi, tako, da ji neprenehoma, zlasti v predpustnem času, prihajajo naročila, naj to in drugo naredi za svatovščino ali pa za cerkveno olepšavo. Ravno s tem se pa še bolj razširja o njej sloves, da je pobožna.

Mnogo opravka ima Minka tudi z gospodinjami, ker kupuje in prodaja v daljne kraje kokošja jajca in še druge podobne malenkosti. V zadnjem času pa se ji je vsa ta delavnost zazdela še prejednostranska, in skrbno se je začela pečati z mislijo, kako bi mogla svoje krčmarenje, oziroma kupčijo, razširiti in izpopolniti, da bi ji prinašalo vse skupaj več čistega dohodka.

„Kaj bi bilo“, vprašuje se že nekaj tednov sama sebe, „ko bi na veliko kupovala in prodajala po okolici piščeta, purane in kopune in, kar je še podobnega?“

V take važne misli se zataplja Minka že nekaj dnij, a ničesar še ni mogla skleniti. Pa tako je premišljevala tudi onega dné, o katerem tukaj govorimo. Delala je šopke za svatovščino, ki se bo vršila nekje v spodnjem koncu Črnila, kamor so bili Minko za okrašanje svatov osebno povabili. A lične škarjice se ji danes niso tako urno vrtele med drobnimi prsti, in sploh se ji stvar ni hotela nič prav posrečiti, ker je bila s svojimi mislimi daleč proč.

Saj pa Minka tudi res danes kar ne more strpeti dalje časa za mizo pri delu. Sedaj pa sedaj popusti škatlje z raznovrstno žico, s tankim dragocenim platnom, z različnimi, nenavadnimi papirji in jagodicami za šopke ter se zmuzne preštrevat po jerbasih jajca, za koliko desetih jih ima nabranih. Skrbno izračuni zapisnik dolžnih popijalcev, sedaj premišljuje, koliko dobička bo za tekoči mesec. Slednjič skrivnostno pogleda po sobi na okrog in s tresočimi rokami odpre novo omaro, potem pa skrbno zatvorjeni skriti predalček v njej. Pa z nepopisno slastjo prešteje svetle srebrnjake,

ki jih je prikupčevala in prištedila. Precèj jih je bilo, a bilo bi jih lahko še več!

V tem hipu pa se je od zunaj zaslišal glas, in kakor da jo je strela ošinila, pospravi denar in ga zaklene; šele tedaj odgovori na prijazni pozdrav strica Štêfa, ki je ravnokar vstopil skozi vežna vrata, dobrohotno klicaje: „Dober dan!“

Vstopivši gost je možiček upognjene rasti z lulo v ustih in gorjačo v roki. Sicer se pa marsikaj na njem ne vjema z opravo moža, ki ima vsega za potrebo. Stari vstrajni klobuk z malo oškodovanimi krajniki še ni bil preveč nasproten občemu vkusu, a s kožuhom je bilo že drugače: razven zaceljenih ran je imel še tu pa tam po hrbtu in ob rokavih kako tako, ki je zahtevala poprave.

Pa kaj bi bilo vse to? Iz nagubančenega obraza še lahko beremo druge notranje stiske, ki jih dobri Štêf trpi v svojem nezadovoljnem želodcu, kateri hoče olajšujočega krepila.

„Frakeljček mi ga daj! Minka, samo frakeljček! Pa dobro meri!“ velel je starec dobrodušno in svoj hrbet prilonil k peči.

„Žejni ste Štêf, žejni; že vidim“, pravi Minka, pa mu podá merico. „Toda je-li tudi kaj okroglega z vami“, nadaljevala je s prikritim očitanjem. „Tri imava še na računu, kakor veste.“ In smehljala se mu je.

„Oj jej!“ pravi Štêf tolažljivo: „Minka! Pobožna Minka, čuj, čuj, slabo si pobožna, ker si tako sitna in natančna! Kaj bi tisto? Saj še ne umreva danes ali pa jutri. Ali misliš, da že umreva?“ Tako je Štêf blebetal in je vprašajoč pogled naravnal v Minkin obraz.

„No, ne tako! striček“, opravičevala se je, „saj tako ne mislim, Bog ne daj! To samo tako menim, da bi bilo vse bolj v redu, veste, Štêf; sicer ste pravi mož, striček!“

Tako se je pogovor pletel med črniskim Štêfom in postrežno Minko. Štêf je marsikatere žalostno povedal z veselimi besedami, pred vsem pa, kako slabo se godi po svetu, če človek nima nič svojega. Stari Štêf je pač nekdam imel, a sedaj je prišlo vse drugače. Vse posestvo je prepustil otrokom, a sam sebi je izgovoril le kót in, kar je neobhodno potrebna. Pa kaj, ko ljudje nečejo spoznati, da je žganjček tudi potreben!

„Kaj ti maraš, Minka?“ pravil je Štêf sedaj pa sedaj. „Dobro ti je, bogme! pa saj si tudi dobro gospodariš, to se mora priznati“, pripomnjeval je.

„Tu imate še jednega“, odvrne mu na tak govor postrežna Minka ter mu podá še jeden frakeljček. „Tega ne bom pripisala“, pravi, „ampak ta je kar tako.“ — Všeč so ji bile Štêfove besede.

Da bi se pa odškodovala za to dobroto, prepusti se naša Minka zopet svojemu prejšnjemu premišljevanju, ki ji ni dalo mirú, in sama ne vedé, kdaj, razložila je razumnemu in izkušenemu starcu svoje domišljave načrte o razširjanju kupčije.

„Jejmene, Minka, skrbna si pa, skrbna!“ zatrjeval je ta z navdušenjem. „Saj boš pa tudi še obogatela, da ti bomo vsi zavidali, Minka! Pa prav je tako. Le pomôzi si, kjer se dá!“

„Toda Štêf!“ vpraševala je Minka v jedno mer, „kako bi se ta stvar uravnala? Kako bi pač — tu imate Štêf še jedno merico boljšega — kako bi bilo treba početi? Svetujte!“

In Štêf je z vso resnobo mislil, kako bi se Minki v njenem položaju dalo najbolje pomagati. Izkušen je bil starec in vsakemu je želel v svojem nesebičnem srcu dobro. Če je pa tu zastopal nekoliko tudi svoje posebne namene, da bi na primer dobil še več pijače, to mu oprostimo, ker v toliko še pač vsak človek rad skrbi za samega sebe.

Kaj vse sta si v teh važnih stvareh govorila, ne vemo. Sklenila sta pa slednjič tako, da Minka uravna veliko izbo popolnoma za goste; vse si bo dala opraviti na veliko. Sama se preseli v zadnjo izbo, kjer doslej ni nikdo stanoval, četudi je bilo zanj prostora dovolj. Poleg drugih novih naprav naj bi bila še ta, da gostje dobé pri njej tudi kaj za prigrizek, ako bi se komu poljubilo, in to bo popolnoma lahko, kadar začne Minka na svojo roko kupovati perutnino.

Le jedna težava se je pokazala pri celi stvari. V zadnji izbi, kamor bi se imela Minka po novem načrtu preseliti, ni bilo peči. Ta bi stala mnogo denarja, in Minka se je stroškov zbala. A brez peči bi po zimi tamkaj ne mogla stanovati. To jedino je sedaj Minko vznemirjalo, ko je že zrla pred seboj svoj dom prenovljen in napolnjen z gosti, svoje bogastvo pa pomnoženo.

„Minka, ali čujete?“ klical je v tem nekdo že v drugič zunaj na dvorišču, ker prvega klica ni zaslišala niti Minka v svoji zamišljenosti niti Štêf, ki je bil poleg tega zatopljen v sladkosti Minkinega slivovca. Pred vrati je stal Pavel, učenec mojstra Mihe, in klical:

„Tu sem vam pripeljal od mojstra Mihe novo peč“, s temi besedami je kazal na obložene sani. „Dobro bo, če mi pomagate, da jo spraviva pod streho.“

Minka in Štêf sta se čudno spogledala, ne vedé, od kod taka krasna peč, saj nista nič vedela o tej stvari.

„Ej teta Minka!“ smejal se je Pavel posiljeno, meneč, da se ta dva ž njim norčujeta. „Vam mar ni po volji? Dobro, pa jo kar zapeljem nazaj! Toda ne vem, ali bi vam ne bilo

žal za tako lepo stvar. Take peči dela samo moj izkušeni mojster, da veste. Ves advent sva imela ž njo dovolj dela.“

„Za božji svet, Pavel!“ začudi se Minka, veselo iznenajena. „Pa se-li nista zmotila, ti in tvoj mojster? To vendar ne more biti moje. Jaz je nisem naročila.“

„Ali sem mar otrok?“ zjezil se je sedaj Pavel, „da bi ne pomnil, kaj so mi naročili? Ta-le dva šmenta mi je mojster velel peljati, peč k vam, a tega-le zasukanega hudirja k očetu županu. In tako je!“

Minki so se kar sline cedile; kako krasno peč bi to bila za njeno novo stanovanje v zadnji izbi, res, skoro da prelepa. Še predno je mogla misliti, da bi bila res njena, vzbudilo se ji je hrepenenje po njej, dasi jo je z druge strani vest strašila, naj ne poželi tujega blaga, ker ne vé, je-li res njeno. Nu, ali je pa res v tem morebiti kaka pomota?

Pavel je moral še jedenkrat povedati, da je dobil naročilo, peljati naloženi mu stvari k Minki in k županu. Spominjal se je sicer, da je bil v času naročevanja v žalostnem položaju, ko ni mogel prav premisliti, kaj se mu je reklo. Toda saj že pamet kaže, da ne more biti drugače. Minka sicer pravi, da je nekoč pri Mihi naročila nov in dober skopec za podgane, toda kar je Pavel še poleg peči pripeljal, bilo je popolnoma drugačno kakor so skopci, kakoršnih je Pavel oddal že mnogo. Ta skopec, če je res skopec, je bil tako velikanski, da bi se tele lahko ujelo vanj, kaj-li da bi to bilo za Minkine podgane!

„Pomote potem menda ni“, dejala si je Minka z negotovostjo, ker so se s tem strinjale njene želje. „Nekaj čudnega Bog menda z menoj namerja, ker za me tako skrbi“, tolažila se je po sili. Stricu Štêfu pa so slednjič gledé na to prišle popolnoma trdne misli, kar je kazala resnoba na njegovem obrazu.

„Spravimo peč pod streho, a fanta odpošlji. Če ti je za srečo, slušaj me, in kmalu boš videla, kaj vse to pomenja.“ Te besede ji je Štêf govoril s takim prepričevalnim glasom, da sploh ni mogla več dvomiti.

In peč so spravili Minki v zadnjo izbo.

„Ali je Miha tudi kaj naročil“, vpraša še Štêf odhajajočega Pavla, zakaj zdelo se mu je, da je pač moral vsaj kako besedico sporočiti s svojo čudno pošiljativo vred.

„Jej para, pa res“, domislil se je Pavel, „kaj je pa bil rekel? Dà, rekel je, naj teto Minko pred vsem prav lepo pozdravim v njegovem imenu, nadalje pa, da je ta peč zastonj, to je, da vas ne stane ne beliča, ker ste ravno vi, Minka! Pa ne hudujte se, da sem bil pozabil na to!“

„Kaj?“ vprašala je Minka, strmeča in zmedenena, a Štêfu se je obraz prijetno razjasnil kakor večerno nebo po soparnem dnevu. Še jedenkrat je Pavel ponovil vse mojstrove besede, potem pa je šel.

„Čudna Minka to“, pravilo mu je nekaj, ko je odhajal s sanmi dalje po cesti, a pri tem mu je prišlo na misel, kar so o Minki včasih hudobneži pripovedovali, da se ji namreč včasih v možganih malo zamegli. „To so čudni ljudje!“ mrmral si je. „Tako krasno peč je dobila, a še spoznati je neče za svojo. To bi bilo lepo, da bi jaz ne vedel, kaj je skopec in kaj ni, kakor je nekaj blodila. — Pa desetico bi mi bila lahko dala, ker sem ji težko privlekel to stvar na Breg.“ Udal se je svoji nevolji in šel dalje proti županovim, da še tam opravi naročilo, a nesrečnež se še domislil ni, kako zmešnjavo bi utegnila njegova nepazna pozabljivost povzročiti, ker je ravno iz tega vzroka delal vse drugače, kakor mu je bil naročil mojster.

„Minka“, začel je sedaj Štêf s povzdignjenim glasom in prav slovesno, „Minka“, rekel je, „sedaj mi pa pred vsem obljubi, da hočeš poslušati svet. Stôri to Minka, in kakor mi gotovo Bog pomagaj, boš srečna.“

„Ej, Štêf“, odgovori ona, „ne bodite čudni! kako bi vas ne slušala, ker vem, da ste modri in mi želite dobro? Le povejte!“ Nestrpno je pričakovala, kaj ji poreče.

„Minka“, nadaljeval je oni, „dobro je to. Vem tudi, da imaš cvenka za tako podjetje. Toda povej mi, kaj bi pa rekla, če bi ti povedal za nekoga, ki ti hoče z veseljem darovati nekaj stotakov, in ti vsoto pomnoževati dan na dan? Minka, ali bi ti to ne bilo všeč? Samo da bi tudi ti hotela nekaj obljubiti za tak dar!“

„Pa Štêf!“ rekla je proseče, „kaj pa govorite? Povejte no jasno, kaj menite!“ In na videz mirna je pričakovala skrajno nepotrpežljivo konca.

„Minka, ali ne čutiš, da ni prav, da si tako sama na svetu, tako sama? In za koga se trudiš, ko boš vendar morala umreti, in s seboj ne moremo ničesar nesti? Veš-li, kaj se mi pri tebi zdi potrebno? — Omóži se Minka, to ti pravim!“

Po teh besedah je svoj pogled zmagovalno nameril v Minkin obraz, a ta je drhtela in zavpila:

„Za božjo voljo, Štêf, kaj sem zagrešila, da mi tako govorite? Pustite me vendar, ostati hočem devica! Kaj bi ljudje rekli, če bi se še na svoje stare dni možila? Za Boga, to bi bila sramota!“

Tarnala in moledovala je, kakor da bi hotela izbrisati Štêfove besede. A vse zastonj, šele sedaj

je ta dobil tem večji pogum in tudi on je vpil kar v jedni sapi:

„Sramota je, Minka, sramota! A kaj-li? To, da ne delaš po božji volji. Ali ni sam Bog Adamu dal Eve za ženo? Za kaj ste pa, ženske, če ne, da bi se možile? Ne zameri, Minka! Nisi tako pobožna, kakor se o tebi misli. Veseli te, kar druge veseli. Krajcarje imaš morebiti celó rajša kakor kdorsibodi drug. Zato pa moraš tudi živeti, kakor drugi živimo. In kaj li misliš, da ne vem, kar že drugi ljudje davno vedó, da te ima mojster Miha jako rad, in da te želi za ženo? Zakaj bi sama sebi škodovala in bi

njemu delala žalost? Vzemi ga, ne bo ti žal! Zapomni si, Minka!“

Ali ‚pobožna‘ Minka ni hotela o tem ničesar čuti, da bi jo kdo imel rad; vsaj videlo se je sedaj tako.

„Minka!“ vpil je Štêf še jedenkrat, „ne izkušaj Boga! Miha naj bi te ne imel rad! Kaj li nisva prej govorila, da ti treba v zadnjo izbo peči? In glej, ali ti ni Miha te želje izpolnil, predno si mu jo povedala? Kakor ti je to storil, tako ti bo pomogel ob vsaki priliki, kadar se vzameta. In sedaj si še upaš reči, da ni božja volja, da se združita?“ (Konec.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

58. Smrt mladega, nepoznanega pesnika. — Na pustni torek. — Šenoina pesem. — „Der Bettelstudent.“ V gledišču. — Profesor Heinrichov izrek. — „Dijaška smrt.“

... svečana ...

Dragi prijatelj! Tako me ni ganilo še nobeno pismo, kar sem jih dobil od tebe, dragi Josip, kakor poslednje, ki sem je prejel včeraj. V Ljubljani norijo danes pustne šeme; na vsakem oglu je nabito kako vabilo k pustni zabavi, k „plesnemu venčku“ in kar je še takih lepih imen. Hebeant sibi! ne zavidam jim. Nekateri sošolci so me silili, naj grem ž njimi na izprehod do Save in tam se s potoma oglasimo pri Alešu na Ježici, kjer imajo izvrstne klobase in rujno, homersko vino. Toda meni danes ni do vsega tega: Tvoje pismo mi ne gre iz glave. Smrt ženjalnega Frančiška H . . . . . a, ki mi o njej poročáš, pretresla me je tako, da sem ves otožen in pobit. Kak veleum je šel ž njim s svetá! Slovenec res nima sreče! Videl sem rajnika jedenkrat v Ljubljani. Zanimal sem se zanj živo, ker si mi tolikrat pravil, da je največji talent na vaši novomeški gimnaziji, zlasti pa da mu v slovenščini ni para. Gotovo še pomniš, da sem kar požiral Tvoje besede, ko si mi pravil o njem, kako piše krasen, jednat jezik in da zna Prešerna skoro vsega na pamet, pa da so mu srbske narodne pesmi znane kakor malokomu, da je prečital slavne ruske pesnike Lermontova, Puškina, Turgenjeva in Njekrasova v izvorniku. Njekrasov je bil — praviš — njegov ljubljenec; morda zato, ker je opeval samo gorjé, bedo, uboštvo, ki ga je trlo vse žive dni,

dokler ga ni strlo. Pesnik pripoveduje vse to v pesmi „Muza“, kjer pravi, da mu ob zibelki ni stala vesela Muza, ljubeznivo pojoča, ampak Muza žalostna, spremljevalka žalostnih siromakov:

Njet, Muzy laskovo pojušče*j* i prjekrasnoj.
Nje pomnju nad soboj ja pjesnji sladkoglasnoj.

— — — — —
No rano nado mnoj otjagotjelji uzy
Drugój, njelaskovoj i njeljubijmoy Muzy,
Pječálnoj sputnjicy pječalnyh bjednjakov,
Roždjenyh dlja trudá, stradanja i okov, —
Toj Muzy plačušče*j*, skorbjašče*j* i boljašče*j*,
Vsjočasno žaždušče*j*, unjiženo prosjašče*j* . . .
(No za rana so me težile vezi.
Druge Muze, ne laskave, ne ljubljene,
Žalostne sopotnice žalostnih, bednih (ljudij),
Rojenih za trud, trpljenje in okove, —
Te Muze jokajoče, skrbeče in boleče,
Vedno želeče, ponižno proseče . . .)

Njekrasov je bil nihilist; lahko bi bil postal jeden največjih lirikov, tako sem čital nekje, toda nihilist ni umel prave poezije. Saj so nihilisti imeli izrek: „Kos sira je več vreden nego ves Puškin.“ — Tudi rajniku H — u so očitali nekateri, kakor si mi pravil in pisal, da je nihilist, ateist i. dr., a krivično. Po dovršeni zrelostni preskušnji je hotel torej vstopiti v bogoslovno semenišče zagrebško? Oh, pa nosil je v mladih prsih kal smrtne bolezni, ki mu je končala življenje. Pišeš mi, da je nosil to kal bolezni v prsih že izdavna, od tedaj, ko je začel spoznavati svet, ta svet gorjá, ta svet solzá. Začel se mu je odpirati širni svet, premajhen za njegovega velikega duha, pa — se je zaprl nad

njim tesni grob . . . . Kakó težka mu je pač morala biti smrt, ko je nosil toliko načrtov v glavi! Še meni tekó solze, ko čitam in zopet čitam pesmici, ki si ji dobil od rajnika samega in mi ji poslal prepisani. O, mislim: ko je pisal prvo, krvaveti mu je moralo srce; smrt, neizogibna smrt je stala pred očmi njemu, ki bi bil še tako rad živel! Pač po pravici je tožil:

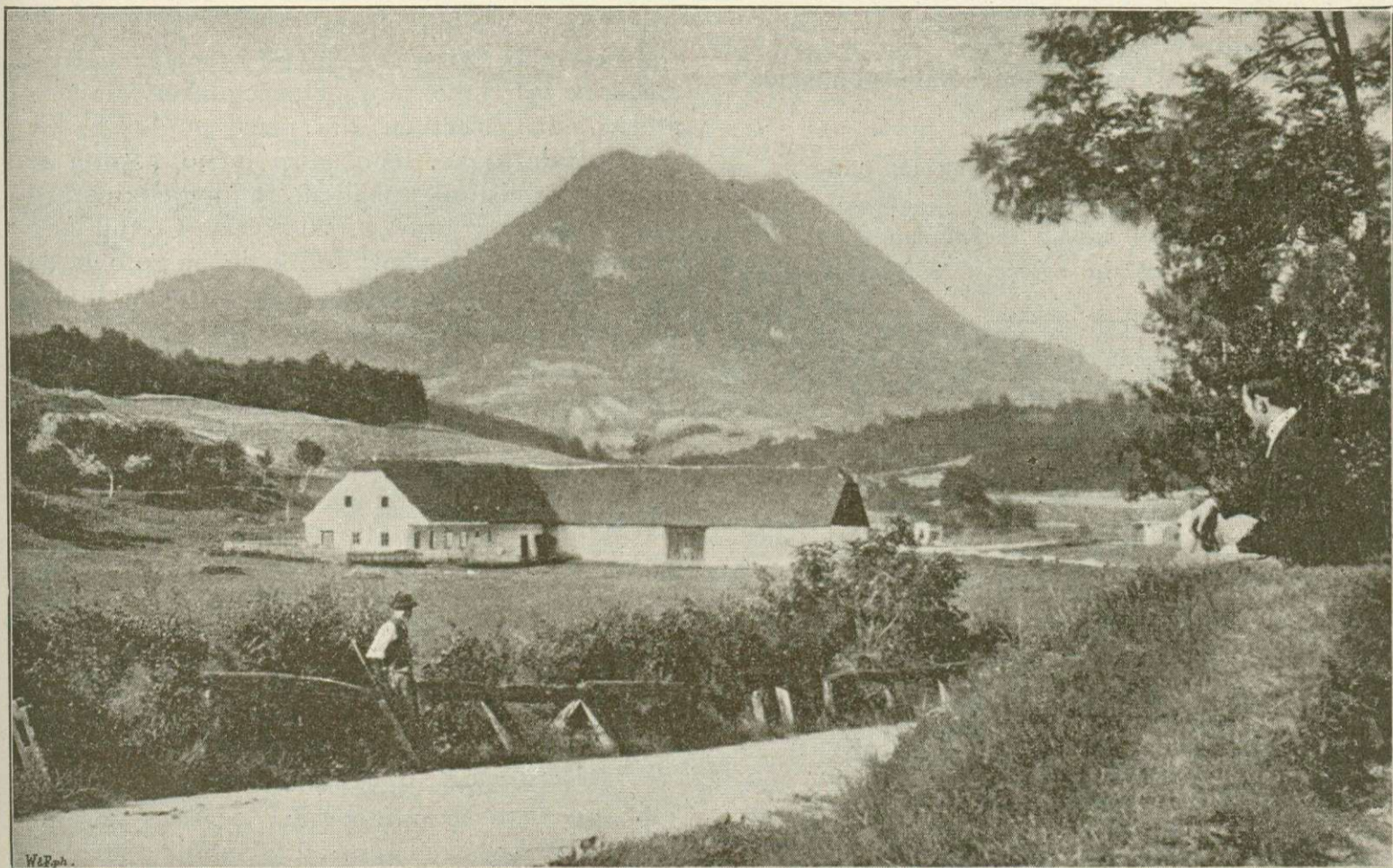
Potòk z očij mi silen dère,
Bridkó-grenák potòk solzá,
In lica cvétje mlado père,
Sežiga rože mi srcá.
In cvetje rúdo véne, gine,

Razpira pôtok ga kalán —
Srcé steró mi bolečine —
V grob tihi bodem zakopán.

Srce se mi je krčilo od bridkosti, ko sem čital drugo pesem; ta mi pač ne pride nikdar več iz spomina:

Srcé divjalo mi besnó,
In plah pobegnil sem v goró,
Smereke temne kjer rastó;

Kjer dviga stolp se star, teman,
Z bršljanom, mahom ves obdán,
Na hram Bogâ pa prideján.

Okolica ptujska z Donačko goro.

Zazvonil star sem votel zvon,
In divje prâl njegov je don
In molklo plâl brenčèč je bron

In bol srcá vè dol je gnal,
Gavranov trop jè splahutal,
Hripavo v skale zahreščal.

Človeškega nikjer glasú . . .
Naslonil sem se kraj zidú —
O Bogu sanjal pa mirú.

Nesrečni pesnik! uživaj mir! Želí ti ga neznan prijatelj. — Pred smrtjo, praviš, je pisal, vedno pisal, in pa o svojih tragedijah je govoril s teboj? Skrbi vendar, da dobiš ostalino njegovo

v roke in jo rešiš pozabljenosti! Vrh tega pa mi razloži še to mučno vprašanje: zakaj mró veleumi v zorni mladosti, mi — „numerus“ — pa dihamo in živimo? Mar ne bi bilo narobe bolj prav?

V take misli zatopljen sem hodil danes popoldne po mestu, in srečavale so me pustne šeme in se krohotale — v meni pa je srce plakalo. In sklenil sem zaničevati ta bedasti svet, ki leta samo za uživanjem, strastmi, veseliciami. Kaj so njemu vzori, domovina, bratoljubje! Spomnil sem se v tem premišljevanju nepozabnega Šenoe, ki mu je na pustni torek umrl sinek, pa so ga še isti dan odnesli na poko-

pališče, in on, tako gorško-čuteči pesnik, je šel za malo krsto, pustne šeme pa so norele mimo njega. Nedosežno lepo je to popisal v pesmi „Na poklade“, ki sem jo čital v njegovih „Izbranih pesmih“.

Bje pokladno jutro, još pamtim i sad,
Kroz prozore sunašce sjalo,
Na postelji kraj mene sinak mlad,
Ah bliedo detešce malo.

Tuj sjeđi uzà me, sunčani sjaj
Ožario kosicu plavu,
Maličak me gladi, šapće: „aj!“ —
Na prsi mi sklonuo glavu.

I digoh se služiti svakdanji kruh,
Moj sinčić u postelji sjeđi,
Još mahnu mi: „s bogom!“ Na poso me gluh
Taj bliedi obrazić sliedi.

I vratih se kući — i prokleh taj dan . . .
Vrh čela uvehlo cvieće,
Moj sinčić vam snivao viečni san
Medj četiri voštane svieće.

Na bliedih usnicah smieška još gle!
Još ima u očicah žara!
Ja poljubih sinka — ah propalo sve!
Tek svieća me titrajuć vara . . .

Bje pokladni dan, — uz sviralà glas
Svud pjana rulja jujuče;
Ja klečah uz sinka u taj čas,
I plakah, i srdce mi puče.

In prišli so pogrebci, zabili žebelj v krsto, —
žebelj zabili tudi v očetovo srce! — ter odnesli
mrlička na pokopališče. Z bridko ironijo kliče
nato pesnik pustnim šemam:

Ej vrti se, krabuljo, veselo sad!
Po svietu piruje djavo!
A sklopljenih ruku sinak mlad
U crnoj zemljici spavo . . .

Kdo se méni za trpeče srce, kdo mara za
nesrečnika?

Pravico v gròb so devali,
Pri gròbu jaz sem bil,
Pogrêbci so prepévali,
A jaz solzé sem líl.

Zrl bratoljubja sem pokòp . . .
Ko gròb se je zaprl,
Smejál se je spremnikov trop,
V bridkosti jaz sem mrl.

Uzòre pokopali so, . . .
— Oh, to dočakal sem!
Na grobu tam plesali so,
Grenkó jaz plakal sem . . .

Čuj, kakšno je najnovejše mnenje o vzorih
v Ljubljani. Pretekli mesec so igrali v nemškem

gledišču prvič opereto „Der Bettelstudent“. Dijakov nas je bilo natlačeno polno. Kdo se bo čudil, če je pa junak v opereti — dijak? Teden dnij prej je že krožil po šoli libretto, t. j. besede, ki se pojó na odru pri dotični opereti. Tri četrti na sedem je bil ves parterre zastavljen samega dijaštva, iz našega razreda nas je bilo najmanj dvajset; seveda nemški sošolci, kot sinovi patricijev, ti so sedeli v ložah, parterre, pri tleh stojimo le — plebejci! Lože, sedeži in galerija, vse je bilo polno. Pomisli: „Novität!“ Škoda, da v Novem mestu nimate gledišča. Videl bi, kako se vède „gospòda“! Včasih so nas učili, da „nazaj“ se ne sme gledati, toda to velja le za kmetiškega človeka, — gospòdi je vse dovoljeno. Meni nič, tebi nič, vstane ti tak gosposki človek s svojega sedeža, natakne tisti takozvani „Operngucker“ na oči, obrne odru hrbet ter zija nazaj po ložah, kje bo zagledal kako lepo gospodično. Sploh se gospòda s tistimi kukali ali daljnogledi meri in strelja kakor v pravi turški vojski. Če tudi kdo mrtev obleži, ne vem; toliko je pa gotovo, da je moj nesrečni sošolec Matija Žanjec od jeze škripal z zobmi, ker je neko grbasto človeče, gosposko opravljeno, „škililo“ s kukalom naravnost v tisto ložo, kjer je sedela Matijeva „izvoljenka“. Videli smo vsi, kako ga je bolelo, zato smo uprli oči v tisto človeče, da bi ga „prebodli“. Matija pa je trdil, da ga pozove na dvoboj. Sicer pa o tej „izvoljenki“ takoj še kaj več: prej naj še končam povest o „Bettelstudentu“. Sicer pa to ni nobena povest; koliko je neki dejanja v njej? Sama neumnost! Jeden izmed junakov, ogerski čikoš ali kaj, nastopi ter poje:

Borstenvieh und Schweinespeck
Das ist mein idealer Lebenszweck!

Občinstvo, to se ume, pa mu je grozovito ploskalo. Čim večja neumnost, tembolj ugaja ljudem, zlasti pa, ker se dá klofuta idealom, vzorom!

Jedno samo stvar so si Ljubljancje zapomnili iz „Bettelstudent“-a, ono pesemco dijakovo:

Ach, ich hab' sie ja nur
Auf die Schulter geküsst . . .

te besede z melodijo slišiš po Ljubljani sedaj za vsakim kotom; vsak čevljarček ti jo žvižga, „barabe“ v „Pihlerjevi kleti“ jo pojó večglasno. — A kakó neslani so šele tisti „kupleti“ v nemških operetah! Zadnjič je pel neki igralec to-le:

Alle Esel schreien, alle Esel schreien,
Nur die Brennesseln schreien nicht.

Was ist flüssiger als das Wasser?
Der Papst! — weil er überflüssig ist.

In take reči se smejo očitno govoriti, javno peti, ne da bi kdo kaznoval takega človeka! Seveda, ako kdo kaj reče zoper svetno gosposko, pomaga si hitro z orožniki in policaji: a zoper duhovsko oblast je vse dovoljeno, vsaka burka, vsaka hudobija. Da, nравnost in duhovščina sta „vogelfrei“.

Najbolj se mi studijo one lože, ki so najbližje odru ali skoro na odru. Večjidel pridejo vanje kaki oficirji in par bogatih ljubljanskih postopačev, ki prežé kakor jastrebi iz gnezda na igralke, igrajoče pod njimi na odru. Igralke pa se ozirajo gor!

Zdi se mi včasih, da je gledišče namenjeno le nekaterim ljudem. Neki bogataš, ki živi menda samó zato, da uživa in se razveseljuje, vodi igralke po kavarnah ter plačuje za-nje steklenice šampanjca. Ubogi dijak bi bil preskrbljen, pravijo, za celo leto z denarjem, ki ga zapravi on jeden večer. Zato pa se mi je tudi pristudilo gledišče, in sedaj vidim, da je prav govoril profesor Heinrich ta predpust, ko so bile na vrsti skoro same operete in burke: „Von Zeit zu Zeit gehe ich ins Theater, um zu sehen, wie tief schon die Sittlichkeit gesunken ist.“¹⁾ — Nemški tovariši pripovedujejo, da pride sedaj enkrat na vrsto v gledišču „die schöne Helena“, in se že veselé, češ: to bo užitek! Seveda, ravnajo se po načelu:

Borstenvieh und Schweinespeck
Das ist mein idealer Lebenszweck.

Drugi pa pravijo, da mora količkaj poštenega človeka sram biti, gledati tako igro. — Nekaterim tovarišem je gledišče do čista zmešalo pamet; tako je n. pr. oni s priimkom Dr. Stoff smrtno zateleban v gospodično Lanian, igralko ljubimskih ulog v nemškem gledišču. Kadar je na lepkih zapisano: Frl. Lanian, vselej je tudi on v gledišču. Popolnoma je zmešan. Sicer pa trdi, da dijak mora biti znan z gledišskimi igralci in igralkami, ker so bili tudi slavni pesniki, Lessing, Göthe in dr. dobro znani z gledišskimi razmerami. Brez tega ne more nihče pisati glediških iger. Zato imata tudi slovenski igralci, gospodični Nigrinovi, med slovenskimi dijaki vse polno tihih in glasnih častilcev. Prosim te, to ni mala stvar, ki pride na oder kakor prikazen z drugega sveta ter tako milo, tako krasno govori? Bridko je le to, da te divne, te čarne prikazni z drugega sveta prezirajo nas dijake, ki nismo nič, ker imajo drugačne oboževalce, ki so že kaj . . . . No, pa četudi nisem tako srečen, da bi bil vsaj jedno besedico izpregovoril s kakim slovenskim igralcem ali igralko, vendar sem se seznanil z neko drugo osebo

¹⁾ Včasih grem tudi jaz v gledišče, da vidim, kako globoko je že padla nравnost.

glediško, ki je tudi jako važna: ta je star godec. Včeraj sva se seznanila v gostilni pri „Mlinskem kamnu“, kjer mi je povedal, da že trideset let piska na fagot tam v orkestru pod odrom, pa da se še nikdar ni zmenil, kaj igrajo na odru: sekirice in dirigent — to je jedino, kar je obračalo na-se njegovo pozornost. — Sedaj, ko sem znan vsaj s tem „fagotistom“, mislim, se pa že lahko lotim in pričnem pisati kako tragedijo. Kaj misliš ti? — Sicer pa ti ne smem zamolčati, da igrajo včasih tudi kako klasiško igro, n. pr. Schillerjevo Marijo Stuart, pa Göthejevega Egmonta so igrali ta predpust; toda videl se je čuden pojav, da je bil parterre sicer poln, lože pa prazne, in še tisti, ki so bili notri, so zevali. Klasiške igre jim ne ugajajo več. Seveda

Borstenvieh und Schweinespeck
Das ist ihr idealer Lebenszweck.

Na odru vidijo najrajši take ljudi, kakoršni so sami. Simile simili gaudet, — ali kakor po domače pravimo: Šimen Šimnu góde. — Najneumnejše in kar ostudno je to, da se ženske oblečejo v moško obleko, kakor zadnjič jedenkrat gčna Zvonarjeva. Kakor da nimajo moških igralcev!

Zanima te morda, če ti povem, da so v Ljubljani nekatere gospodinje, ki svojih dijakov nikdar ne pusté v gledišče, tudi v slovensko ne, tudi če je fant že osmošolec. Hujše so od Amazonk! Sošolcu Zagozdniku je takoj v začetku leta, ko se je pričelo gledišče in bi bil rad šel noter, rekla gazdarica v ljubljanskem jeziku: „Entweder mi ostanete domá, ali pa vam nocoj aufkindam.“

Toda kaj te „morim“ s tem glediščem? Genug sei des grausamen Spiel's! — Predno končam, moram ti pojasniti, kaj je z našim Matijo in njegovo „izvoljenko“. O, dragi, to ti je žalostna povest! Slišal si že gotovo, da pravimo človeku, ki razkošno živi in je same pečene piške, „kurja smrt“; to „izvoljenko“ pa bi imenoval „dijaško smrt“. O, koliko jih je že storila nesrečnih! Malo se mu nasmehlja na ulicah, pa mu zavije vrat kakor piščetu. Druge gospodične so seveda strašno ljubosumne in nevoljne na-njo, ker vse dere le za njo. Dobile so v roke gimnazijske „perijohe“ in šteje, koliko jih je, ki hodijo za njo, in glej, naštele so jih — 28, od osme do pete šole. Naš Matija je tudi vmes. Res, dijaška smrt! Kolikrat ji napravijo podoknico tam na Poljanah, kjer stanuje. Kako milo se glasi v nočni tēmi:

Luna sije,
Kladvo bije
Trudne pozne ure že;
Prej neznane
Srčne rane
Meni spati ne pusté . . .

Toda „obraz mili“ se ne prikaže k oknu; zastonj vse čakanje: „brez upa zmage“ treba oditi nesrečnim sinovom modric. Naš ubogi Matija je iztaknil bolezen radi te „neusmiljene“. Zadnjič, ko je podoknica že minila in so bili vsi drugi že odšli, stal je on še dve uri v snegu in mrazu pod oknom, upajoč, da se vsaj njemu prikaže, če se že drugim ni hotela. Pa zastonj! Drugo jutro pa je prinesel v šolo hud nahod, ki ga je dobil pod oknom. Vse to ljubezen st'ri! In ker sva prijatelja z Matijo, dal sem mu prijateljski svēt: „Sedaj vidiš, Matija, da je ljubezen res gotova bolezen, če drugega ne povzroči, pa vsaj nahod. Obljubil je, da se bo poboljšal in se strastno začel učiti matematike, ker nekateri trdijo, da je ta vêda najboljše sredstvo zoper tisto bolezen. Ubogi Matija!

Jutri pričnemo drugo polletje. Obtožiti se Ti moram, da se mi čimdalje manj ljubi. Kdo se pa ne bi naveličal? Da ti povem vse: najbolj me jezi, da sem dobil v zgodovini samo povoljno, čeprav sem se vedno rad učil tega predmeta. In kaj je bilo? Po tisti bolezni, ki sem v njej kri metal iz sebe, silila mi je kri tudi v glavo, zlasti še vsako popoldne, tako da nisem mogel včasih čisto nič misliti. Pa je hotela nesreča, da sem bil vprašan ravno popoldne. Nekaj časa sem pripovedoval, potem pa me spomin zapusti, in četudi sem se učil, ni šlo dalje. Gospodu profesorju je bilo težkó, to sem videl, in rekel mi je: „Danes se niste učili.“ Jaz pak sem — molčal. Posledica se vidi v spričevalu. In četudi mi je jednako, ali imam ta red ali oni, peče me pa vendar-le in prihajajo mi take izkušnje, da na vse zadnje materijalisti ne učijo tako naopak, ko trdijo, da človek ni drugega kakor kup kostij, mesá in možgan, in da možgani mislijo. Če so možgani zdravi, misli se dobro; če pa možgani trpé,

n. pr. vsled navala krvi, trpi tudi mišljenje in spomin. Vendar, če premišlujem trditve, ki jih izvajajo materijalisti, da človek nima duše, da ni Bogá, ni večnosti . . . izpreletava me groza. Kaj bi počela moja uboga mati, ako bi prišel pred-njo s temi nazori? — Ona, moja draga mati, naj me je torej učila krivo, ona naj se je tudi motila! In vendar ji je vera jedina tolažba. In gospod profesor verouka, on mora vendar vedeti, kdo uči prav, vera ali materijalisti, ko je preštudiral naravoslovje in je strokovnjak zlasti v fiziki, in povrh tega uči v osmi šoli dušeslovje! On nam vendar ne bo hotel prikrivati resnice! Ako ne bi bil prepričan o resnici krščanske vere, katero uči, gotovo bi vrgel od sebe duhovski kolar in učil matematiko pa fiziko. Živel bi lahko tudi tako! In profesor Marn! Kako sveto živi: do sedaj nisem zapazil na njem najmanjšega madeža. In v obče ga časté vsi dijaki in govoré o njem le spoštljivo. Kaj, ali tudi on vara sebe in vara druge? — O dvomi, dvomi! hujše reči je ni ko to dvojenje! Veš, jedno knjigo bi rad dobil v roke, neznansko rad: sv. Avgušтина. V krščanskem nauku stoji na vsaki strani kaj iz sv. Avgušтина. Ta mož je moral vendar vedeti, ali je krščanska vera resnična ali ne, saj je živel v začetku krščanstva, videl je še mučence, poznal je vse stare modrijane, strastno iskal resnice, poznal je tudi življenje, saj je živel v mladosti razkošno, obiskoval gledišča, bil slaven govornik rimski: in vendar se je izpreobrnil in potem tako trdno veroval in toliko pisal o veri in umrl kot svetnik! — O, da dobim v roke kako knjigo Avguštinovo! Josip, če veš, kje jo dobim, piši mi! Zdrav!

Tvoj

Ivan.

Mestne slike.

(Piše Ivan Marin.)

III.

V majhno pritlično sobo stopi drvar. Obleka mu je zakrpana in strgana; obraz je obraz navadnega žganjarja. Kratka brada mu obroblja spodnji del obličja. Oči gledajo tópo pred se. Mož se težko drži v ravnovesju; z rokama se oprijema ob zidu. Noge se krivijo in opletajo druga v drugo.

V sobi sedi v polmraku pri oknu dekletce komaj desetih let. Ob očetovem vstopu skoči

po koncu in se stisne v kót. Ročice se ji tresejo in oči zró plašno na lomastečega očeta. Drvar sede z veliko močjo na stol pri mizi in jame iskati z očmi hčerko.

„Kje si, Ana?“ zakliče z valjajočim se jezikom.

„Tukaj“, se oglasi hčerka.

„Pojdi sem! Tu imaš zemljo! — Še jokaš po mami? — Ne smeš jokati, če ne — —“ in

z odurno pestjo udari ob trohnelo mizo, da se skoraj zgrudi.

Dekletce se strese po celem životu. Počasi se približa mizi, vzame žemljo in jo vtakne v usta. Celo popoldne ni imelo nič v ustih.

Pred štirinajstimi dnevi ji je umrla mama. Od tega dné je presedela večinoma lačna sama domá pri oknu in gledala mimogredoče in čakala, da pride mama od katere strani domov. A mame le ni bilo.

Hudo je plakala — — —

Drvar ni mnogo odlašal s počitkom. Zvalil se je na posteljo in zaspal. Dekletce je použilo žemljo, v sobi je zopet hudo dolgočasno.

S ceste pa se čuje drdranje vóz, — zunaj je tako živo in svetlo.

Anici pade v glavico misel, ali bi ne bilo bolje, da gre venkaj na cesto, kjer je tako lepo svetlo. Tiho odpre vrata in se izmuzne iz sobe.

Na cesti gleda živo in radovedno ljudi in lepe vozove. Nič obotavlja se, odide naprej po cesti, da si ogleda vse lučice.

Oster mraz je. Sneg na cesti škriplje rezko pod nogami.

Dekletce je gologlavo in v lahni, platneni obleki. A ne zebe je, temveč zamaknjena zre v krasne izložbe prodajalnic.

Zdajci stoji pred visokim, krasnim poslopjem, bujno okrašenim z vsakovrstnim lepoticjem.

Gledišče je to.

Anica gleda bujno življenje pred gledališčem. Kako lepe gospe stopajo v razsvetljeno vežo, zavite od petá do temena v dragocene, kožu-hovne plašče, da ne more nikjer ostri mraz do živega! Jej, — strmi dekletce, — kako krasna, bela in rožnata krila se posvetijo semtertje izpod plaščev! Od vseh stranij pa drdrajo kočije pred

visoko, svetlo hišo in iz njih stopajo ob rokah gospodov lepe gospe.

„To je lepo!“ vzklikne Anica.

Zdajci se oglasi iz poslopja godba. Lahno in mamljivo se razlegne sladka melodija v črni mraz zunaj.

Poleg gledišča je drevored, temán; brez luči.

Dekletce stopi semkaj in zre v razsvetljena okna, — srkajoč sladke glase.

„Jej, kako je lepo!“

Pod drevesom leži kamen. Nanj sede Anica in posluša. Gledišče se je zaprlo, — ljudje ne prihajajo več.

Dekletce posluša, — posluša.

Sladki glasovi in ostri mraz jo omamijo. Očesci se ji nehoté zapreta. — — — Predstava je minula. Vrata se odpró in roj po vijolicah in rožah duhteče gospôde se vsuje na prostor pred gledališčem.

„Krasno, krasno! Še nikdar nisem čula kaj jednakega!“ zatrjuje goreče gospica, vsa žareča v obraz, svojemu sladkemu spremljevalcu.

„Oh, glej, dragi, tam sedi dekletce gologlavo, gotovo prosi miloščine!“

„Oh, ubožica!“ pravi gospa, manj žareča v lice nego prejšnja gospica, svojemu soprogu. Stopi k drevesu in pravi ljubeznivo:

„Še nisi šla spančkat? Ná“ hoče dekletcu nekaj stisniti v ročice, ki so sklenjene pod prozornim krilcem.

A dekletce se ne gane. Očesci ima zaprti. Tu zapazi gospa, da dekletce spi in prime za bleda lica.

„Jezus, Marija, dekletce je mrzlo kakor led!“ zavpije.

Da, mrzlo kakor led je telesce Anice, ker ni več dušice v njem.

IV.

V nedeljo popoldne je. Lep dan. Solnce se ljubeznivo smehlja živahnemu vrvenju ljudij.

Na izprehajališčih mrgoli ljudstva vsake vrste, — največ je gospôde.

Na glavah nežnih in rožnatih gospic in gospá se zibljejo pisani, lahni metulji, pripeti na fine slamnike in vsakovrstne bili in bilke, cvetlice in cvetličice.

Drevoredi so polni izprehajajočih se parov.

Med drevesi ob drevoredu stoji mož in vrti lajno. Obraz je suh in star, gosta brada je siva, lice je podobno razorani njivi, — toliko brazd in gub je na njem. Oči — ali bolje — oko zre na mimogredoče otožno in ponižno, ker

desnega očesa ni več v očesni globini, — mož je slep na jedno oko. Krvavordeča kožica očesne jamice daje celemu obrazu nekaj groznega. Leve roke je samo gornji del, in desna noga je lesena. Suknja je borna, stara in zakrpana, na prsih se mu sveti v solncu ob traku pripeta zaslužna svetinja.

Z desnico enakomerno vrti lajno, ki je jako bornega in jednostavnega sestojja. Na njej leži klobuk, namenjen, da vržejo milosrčni ljudje kaj miloščine vanj.

Tužno in enakomerno odlajná jedno melodijo za drugo. Poleg njega pa stoji majhen deček, pol obut, pol bos, v obleki, ki je bila

preje umerjena drugemu, ne njemu. Gologlav molí umazani klobuček pred se, proseč v jedno mer:

„Prosim, prosim!“

„Tje-le pojdi, vidiš, k oni gospôdi, ki prihaja todi mimo! To mora biti visoka gospôda in gotovo nama kaj dá!“ pravi hromi lajnar dečku.

Ne daleč od obeh stopa dvojica — gospod in gospa — drug ob drugem sloneč. Gospa je v najizbornejši, blede-rdeči obleki, ki ima sto in sto umetno nabranih gub. Rokavi so napihnjeni kakor meh in život je tanek čez pas, da bi ga mogel s pestjo obseči. Glava stoji po koncu; na laseh, ki so v umetne valove in kodre nabrani in zviti, stoji majhen slamniček z buj-

nimi rožami in kolibriji. Da ne opalijo solnčni žarki bele kože, — drži v roci razprt svilnat, bel solnčnik.

Deček stopi s klobukom v roci pred to dvojico.

„Prosim vbogajme — — prosim. — Usmilite se naju!“

Kakor bi ne videla dvojica dečka in ne čula prosečih besed, — gre naprej, ne zmeneč se zanj. Ko pride mimo lajnarja, ki goni v jedno mer žalostne in vesele melodije, pravi dama so-progu:

„Oh, kako grd in oduren obraz je to!“

Lajnar čuje in úme besede, in lajna naprej, — le za trenutek obrne oko proti nebu in roka se mu strese. — — —

Nekaj ur v Pompejih.

(Spisal Fr. Kovačič.)

Ime Pompeji je znano vsem čitateljem, ki so le količkaj brali rimsko zgodovino. Komu je neznan tragični konec tega mesta, kakor nam ga je prav klasično opisal Plinij Mlajši v dveh listih¹⁾ na svojega prijatelja in zgodovinarja Tacita? Strašno bruhanje Vezuva je leta 79. po Kr. r. opustošilo prekrasno kampanjsko ravnico na jugu od Napolja in za vselej pokopalo cve-toča mesta: Pompei, Stabiae in Herculanium.

Še bolj, kakor oni strahotni dogodek, mikajo zgodovinarja in starinoslovca silne razvaline, ki novejši čas zopet vstajajo iz pepela. Zlasti v Pompejih izkopenje lepo napreduje, dočim je v Herkulanu delo veliko težavnejše in počasnejše, ker se je lava razlila čez mesto in se strdila v neprebitno skorjo. Sicer so pa tudi Pompeji bili znamenitejši kakor Herkulanium in Stabiae, zatorej bom govoril le o njih. Nikakor naj ne pričakujejo cenjeni čitatelji, da jim podam natančen opis pompejskih razvalin. K temu bi trebalo obsežnih študij in dolgotrajnega preiskovanja, kar meni ni bilo dano, ker nisem imel mnogo časa odmenjenega za Pompeje. Tudi bralcem bi menda ne ugajalo, ko bi posegal v vse posameznosti.

Le nekaj ur sem se mudil med razvalinami pompejskimi, vendar sem se naučil o rimskih starožitnostih več, kakor poprej cela leta iz knjig. — V Pompejih smo v pravem pomenu na klasičnih tleh. Dolga stoletja so izginila pred nami, in mahoma smo se prestavili v 79. leto po Kr. r. Starorimsko življenje, rimske

hiše, ulice, templi, gledišča, umetnost in razkošje — vse je tu, kakor bi bili gospodarji šele včeraj zapustili svoje domovje. — Česar nam niso ohranile Atene, niti sam Rim, to vidimo v Pompejih.

Večji del pompejskega mesta je še pod zemljo, le nekaj čez tretjino je izkopanega; ostale dele še pokrivajo debele plasti pepela in drobnega kamenja. Vendar se dobro pozna, kod se je razprostiralo mesto. Jajčasti tloris se razteza od izhoda proti zahodu.

Mesto je imelo trdno obzidje in osem vrat: Porta marina, porta Herculana, porta Stabiana, Nuceria, Sarniana, Nolana, Capuana in Vesuviana.

Skozi „porta marina“ stopimo v mesto. Takoj pri vhodu na desno je majhen muzej v treh sobanah. — V prvi dvorani vidimo različno posodje in pohištvo, ki pa ni vse pristno, ampak so vmes tudi natančni posnetki po vzorcih (modelih), ki so se našli vtisnjeni v pepel, dočim je predmet sam strohnel. Tu in tam so tudi kosci kamenja z napisi. V drugi dvorani zapazimo lepo sliko na „fresco“: Narcissa, kako se ogleduje v mlaki. Po policah je razvrščeno kuhinjsko posodje, svečniki, svetilnice, različni nakraski itd. V jedni omari vidimo ožgane kruhe in fige, katere so našli po kuhinjah.

Tretja dvorana je posebno zanimiva. Po sredi stojé steklene omare in v njih človeška trupla, žrtve strašne nesreče. Vsi so skoro grozno zviti, na obličju se poznajo sledovi strašne smrti. Nekateri leže stegnjeni na hrbtu, drugi na obrazu, tretji so čisto zasukani. Samo jeden ima nena-

¹⁾ Plinii Epistolae: lib. VI., ep. 16, 20.

vadno mirno obličje, kakor bi spal; roko je podložil pod glavo, na licu se pozna vsaka poteza.

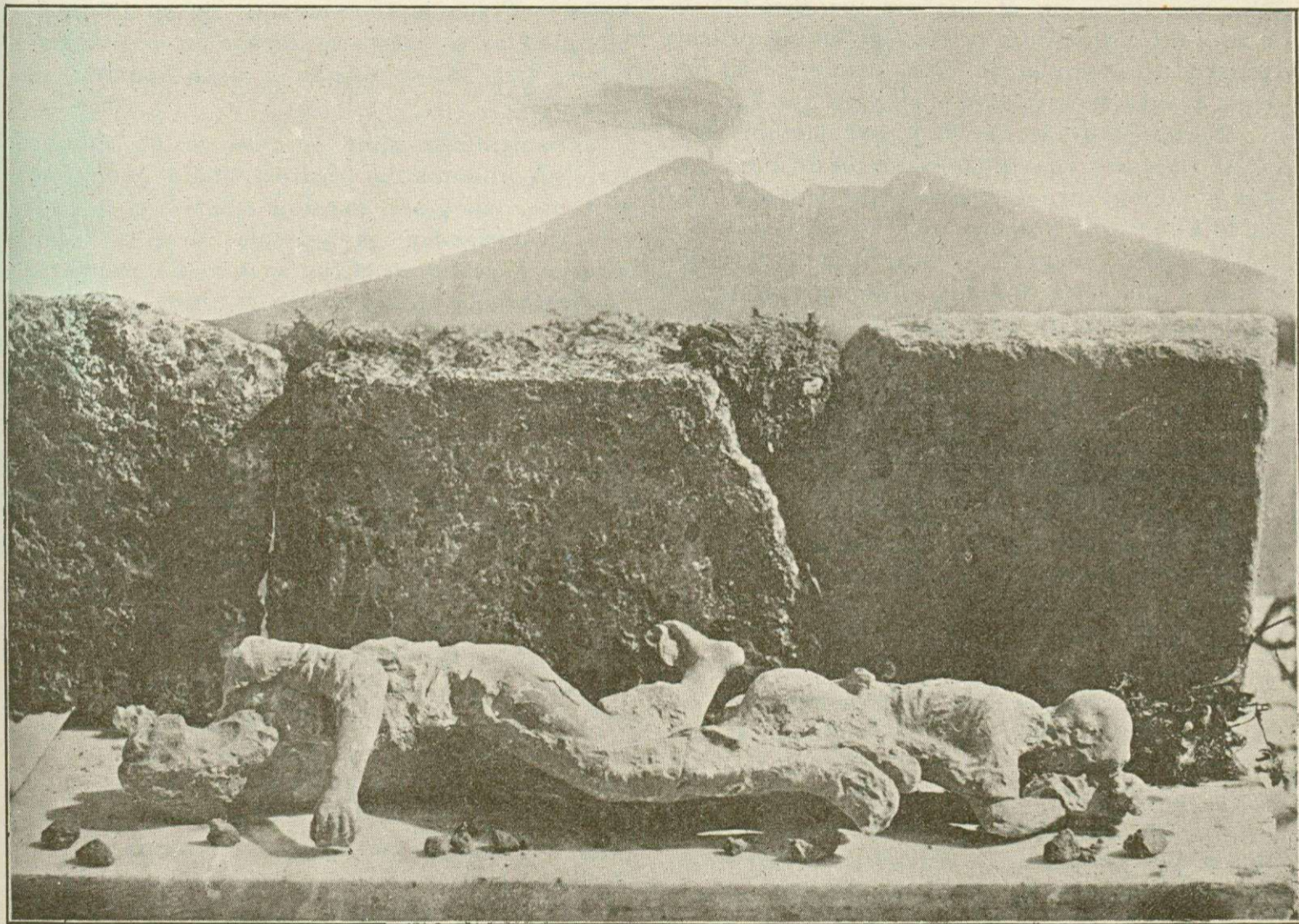
V jedni omari vidimo dve ženski trupli, mater in hčerko. Ti dve nam predstavlja naša slika. Pri nekaterih se natančno pozna vsak zavoj obleke, vsaka kita lās, da, vsaka poteza na licu.

To pa niso goli okostnjaki.

Po strašni katastrofi so silni nalivi premočili drobni pepel; tako je nastala gosta žindra, ki se je tesno prijela vsakega predmeta in tudi

človeških trupel. Pozneje se je strdila, truplo se je osušilo in deloma strohnelo, a v pepelu so ostali natančni odtiski. Pod vodstvom umnega arheologa Fiorellija so pri izkopavanju prav varno odprli take votline in praznino prav spretno zalili s sadro (gipsom). Ko se je strdila, odluščili so skorjo in dobili prav natančne posnetke človeških trupel. Tu in tam še molé kosti iz sadre.

Pompeji so imeli kakih 20.000 prebivalcev; verjetno je, da si je večina rešila življenje, ker

Ženski trupli v Pompejih.

so doslej v mestu našli le kakih 130 trupel. V neki kleti so našli 18 moških in ženskih okostnjakov; najbrž so iskali ondi zavetja, a našli so smrt. V gladijatorski vojašnici so našli 60 trupel; ubožci so bili na nogah priklenjeni in niso mogli uteči. Pred mestnimi vrati so še našli vojake na straži, ki so levo roko držali na ustih. V splošni zmešnjavi so jih pozabili odpoklicati, brez povelja pa niso smeli zapustiti svojega mesta. Tako ostra je bila rimska vojaška postava!

Pompejski muzej je nastal šele novejši čas, poprej so vse važnejše predmete spravljali v

„Narodni muzej“ v Napolju, ki je prav zaradi pompejskih starin jeden izmed najimenitnejših v Evropi. Velikanske dvorane so tamkaj napolnjene z vsakovrstnim orodjem, kipi, freskami, napisi in celó rokopisi iz Pompejev in Herkulana.

Rokopisi so sicer mnogi sežgani, vendar, ker je tvarina bila trdna in so polagoma stléli pod pepelom, so ostali celi in se še dadó za silo čitati.

Našli so se jako dragoceni zvitki (Κύλινδρος, volumen, Rolle) iz „papyrusa“, a najznamenitejše so Francozi in Angleži odnesli v Pariz

in v London. Največ jih je iz pergamena (membrane) z uncijalnim in kurzivnim pismom, v grškem in latinskem jeziku.

Jako važne so pompejske izkopine v umetniškem oziru, zlasti za poznavanje slikarstva. Grških in rimskih slik se nam je jako malo ohranilo. Vemo sicer, da so imeli zlasti Grki imenitne slikarje, toda njihova dela so propadla in tako bi poznavali staro slikarstvo le po imenu, ko bi se nam ne bile ohranile neštene slike v pompejskih razvalinah.

Ne moremo sicer reči, da so te slike iz prave klasične dôle, ali da so od najimenitnejših umetnikov; tudi niso pristno grško niti pristno rimsko delo, vendar so jako znamenite za poznanje slikarstva v prvem stoletju po Kr.

Pompeje so ustanovili v sivi davnini Oski, italsko pleme; a že zgodaj se je mesto pogrčilo, kakor mnoga druga mesta v južni Italiji. Ko bi bilo pri tem ostalo, imeli bi tukaj ostanke prave grške umetnosti. Toda Sulla in pozneje cesar Avgust sta naselila ondi mnogo svojih veteranov, tako da se je mesto čisto polatinilo. Razven tega je še strašni potres l. 63. in 64. skoro do tal porušil naše mesto. Ponesrečeni prebivalci so potem kar v naglici popravljali razdrto domovje in tako je v stavbarstvu in slikarski umetnosti nastala prava zmešnjava.

Pri popravljanju se ni gledalo toliko na zahteve umetniških zakonov, ampak bolj na praktično stran, blesteči lišp, zložnost in razkošje. Delali so po takratnem vkusu, in tako so Pompeji dobili nekako „moderno“ lice.

Rimski cesarji so s svojimi velikanskimi zgradbami ustvarili nov vkus v rimskem cesarstvu. Grška umetnost je stopila v službo razkošnih imperatorjev. Seveda, ob času, o katerem govorimo, je stala še na visoki stopinji, vendar bolj in bolj prevladuje lišp, pretirano, uprav potratno okrasje (dekoracija). V umetnosti se vedno bolj vsiljuje alegorija, ki je polagoma odvezla umetnosti višji vzlet in jo potegnila do nizkotne površnosti in plitvosti.

Ker se je zidalo silno veliko, prevladalo je napósled rokodelstvo nad pravo umetnostjo.¹⁾ Zlasti v Pompejih se lahko spozna, da so delali bolj rokodelci kakor umetniki, in da so z delom hiteli. Vendar ni še bilo gotovo popravljanje, ko jih je dohitela katastrofa.

Slikarji so tudi delali urno in po svojem vkusu. Barve so nenavadno žive, rekel bi, „kri-

čeče“, stene rdeče pobarvane z obilnimi naskraski iz rastlinstva in živalstva, posebno venci so narejeni jako bujno.

Več slik je zvedenih po istih vzorcih, tako, da natančen opazovalec lahko razsodi, v katerih hišah je delal isti mojster. Kakor se vjemajo barve z živahno domišljijo starih prebivalcev in z razkošno lepoto pompejske okolice, tako pa so tudi podobe same prikladne duhu svojega časa. Že tukaj smemo reči, kar se je malo pozneje kazalo v slikarski umetnosti v obče, da je zlasti stenska slikarija postala dekla razkošja.¹⁾ Treba je še pomisliti, da so Pompeji bili pred vsem mesto za zabave in veselo življenje, kjer so se shajali rimski bogatini in lahkoživci.

Znamenitejše slike so posnete po vzorcih starejših umetnikov, predmet imajo največkrat iz rimske ali grške mitologije, a vidijo se tudi prizori iz vsakdanjega življenja. V veliki večini nimajo posebne estetične vrednosti, ampak le zgodovinsko, vendar so vmes tudi prav dovršeni proizvodi. Zlasti so mični majhni, našim angelčkom podobni geniji. Pri vseh slikah prevladuje nagota.

Občudovati moramo nenavadno izurjenost starih slikarjev v prirejanju barv. Koliko stletij so bile njihove slike pod zemljo, a vendar so še tako žive! A sedaj, ko so zopet odkrite, jim močno škoduje zrak in solnce, zatorej so boljše odluščili in prenesli v napoljski muzej. Posebno krasne slike so prišle na dan šele predlanskim v novoizkopani hiši, ki se sedaj imenuje „Casa nuova“ in stoji blizu mestnega obzidja na vezuvski strani. Ker je bila še dobro ohranjena, so jo „restavrovali“, t. j. uredili tako, kakoršna je bila po priliki starorimska hiša. V notranjem dvorišču, za „tablinijem“ so celó nasajene cvetlice, kakor je bila v rimskih hišah navada.

Slike v tej hiši so nenavadno velike in lepe, a večinoma tudi nespodobne. Na rdečem dnu so naslikani različni prizori in obrtnega življenja, rastline, venci, okolice, ptice, majhni geniji in otroci, ki se igrajo.

Obiskovalci občudujejo dovršeno perspektivo, krasno razvrstitev, svežost in živahnost v posameznih osebah.

(Konec.)

¹⁾ Gl. Reumont: Geschichte der Stadt Rom, Berlin 1867., I. str. 335.

¹⁾ Dr. Nikolaus Sorg: Geschichte der christlichen Malerei. Regensburg 1853, str. 21: „In der Kaiserzeit finden wir die Wandmalerei als Dienerin des Luxus vorzugsweise geübt.“

Ali bivajo ljudje na bližnji zvezdi Martu?

(Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišču v Gradcu.)

(Dalje.)

„Ne rečem, da bi ne bilo res tako. A povedi še kaj drugega! Mika me slišati, kaj pravi Schiaparelli o suhi in mokri zemlji na Martu?“

„Zvezdoslovci vidijo na Martu mnogo suhe zemlje. Schiaparelli s svojimi vajenimi očmi ne razločuje le temnih kosov, temveč tudi mnogo takih oddelkov, kateri se ločijo posebno

Zvezdoslovec pod streho. (Slikal J. Laufberger.)

po barvastih odsevih. Nekatere lise so pomarančaste barve, druge so temno-rdeče, rmenkaste, belkaste ali pa temne.

Ker je dognano do gotovega, da ima Mart vodo, smemo v teh raznobarnih lisah iskati vodé in suhih tal.“

„No, po čem pa razločuje Schiaparelli, katere lise so voda, katere pa suha zemlja? Kdo vé, če se sam ne moti, kakor so si med seboj oporekali zaradi enakih zmot drugi zvezdoslovci.“

„Zmot se res začetkoma ni manjkalo. Nekaj zvezdoslovcev je trdilo, da temne lise pomenijo suha tla, v sedanjih dneh pa so do malega vsi zvezdoslovci Schiaparellijevih mislij, da velika jezera in morje delajo temne lise, zakaj če mi ogledujemo okolico z visoke goré, okolično, katera obsega obdelane in neobdelane poljane, gozde in travnike, reke in jezera, prikazujejo se nam vode med vsemi drugimi stvarmi v najtemnejših slikah. Po tem sklepamo, da vodé na Martu delajo one temne lise. V tem sklepu podpira zvezdoslovce tudi neka stvar, katera se kaže ob kopnenju snega in tajanju ledú. Ob tistem času namreč, ko kopné snežišča in se tajajo ledišča, videti jih je opasane s temnimi trakovi. Ti temnikasti trakovi, ki oklepajo led in sneg, ne morejo biti nič drugega kakor voda, ki se nabira pri tajanju in kopnenju ob krajih ledišča in snežišča. To ni slutenje, to je gotova stvar: predno se je l. 1894. raztajalo vse ledeno polje krog tečaja, pokazal se je kakor razpoka temni trak, ki je segal med ledom dalje in dalje proti tečaju in bil čim dalje širši, dokler ni pregnal vse bleščeče bele ledene in snežene odeje krog južnega tečaja.“

Poprej sem ti omenil jasno Martovo nebó, sedaj te pa opozarjam na vzrok tega sklepanja. Kadarkoli se ozremo po Martovem površju, vselej zagledamo natanko čiste obrise med vodami in med suhem ter razločujemo posamezne podrobnosti. Tega bi ne bilo, ko bi bilo Martovo nebo tako in tolikokrat preoblečeno z oblaki in meglami, kakor je nebo na zemlji. Če jemljemo nekaj časa dan na dan v roke vremenska sporočila in mapo, in če podčrtamo ali pobarvamo na mapi one oddelke, katerim delajo oblaki senco, prepričamo se kaj hitro, da na zemlji v največ dneh pokrivajo oblaki večino neba ter ovirajo Marčanom pogled na zemljo — če jih je res kaj in če jih goni tako silna radovednost po ogledovanju in preiskovanju zemlje, kakor nas goni neukrotljivo hrepenenje po Martu.“

„Ali se nisi malo zagovoril, prijatelj?! Kaj so pa tiste lise, o katerih sva poprej govorila, ko si rekel, da zvezdoslovci spoznavajo po njih vrtenje Martove oble krog osi?“

„Tega ne trdé zvezdoslovci, da bi se ne prikazovalo nikdar nič oblakov na Martovem nebu, marveč učé, da jih vetrovi podé pred seboj, kakor na zemlji. Po takih lisah pa, katere vetrovi premikajo in gonijo, po takih se ne

dá določiti dolgost dné. Lisa, po kateri se to določi, mora se trdno držati Martovega površja, zakaj če jo veter poganja bodisi v smeri vrtečega gibanja, bodisi tej nasproti, tedaj je vetrovo gibanje drugačno, kakor Martovo vrtenje, tedaj se to ne dá natanko spoznati po oblakih.“

Posamezne megle na Martu se prikazujejo v podobi belih madežev ali lis; zvezdoslovec jih spoznava po tem, da nimajo rednega gibanja, premikajo se semtertje in preminjajo svoje podobe. Meglene madeže zapazujejo zvezdoslovci večinoma po tistih krajih, kjer solnce vshaja in zahaja. Čimbolj pa se približujejo megle opoldanskemu kraju, tem hitreje izginejo izpred očíj.

Zvezdoslovec Douglas na zvezdarnici v Arizoni, katero je Lowell dal postaviti s posebnim namenom, da se ogleduje in preiskuje ondu Martov svet, opazoval je dné 25. in 26. listopada l. 1894. orjaški sklad oblakov, kateri so pokrivali nebó dobrih 150 kilometrov na široko in pa okoli 250 kilometrov na dolgost. Oblaki so plavali kakih 25 kilometrov nad Martovo zemljo in pomikavali so se vsako uro po 20 kilometrov naprej.“

„To je že kaj; vendar-le te moram spomniti tega, kar sem te že poprej vprašal: ali je zemlja na Martu podobna našemu svetu, ali ne? Doslej si podrobnosri pretresal, sedaj pa povej naravnost, ali so zvezdoslovci tudi že spoznali, koliko Martovega površja v primeri s suhimi tlemi pokrivajo vodé; saj na zemlji, vem, pokriva voda dve tretjini vse površine.“

„Tudi to je že znano, in sicer je na Martu prav narobe kakor na zemlji. Mart ima dve tretjini površja suhih tál. Ima namreč samo jedno orjaško morje, imenovano Ocean, ležeče na južni polkrogli¹⁾; severna polkrogla njegova ima le dvoje velikih medzemeljskih jezer: „Lacus Niliacus“ in „Mare Acidalium“. „Veliki Ocean“ ima dosti zalivov; jeden njegovih zalivov sega globoko med celino. Temu zalivu so dali zvezdoslovci ime: „Velika Syrta“, njegovemu koncu pa: „Nilosyrtis“. Syrta in Nilosyrtis sta vedno najtemnejše barve ter ju hitro zagledaš v podobi podolgaste temne lise. Celina pa se odlikuje z jako — večinoma pomarančastormeno barvo. — Otoki so tudi po morju; raztrošeni so zlasti na vse kraje po južnem morju.“

¹⁾ Glej sliko na str. 25. Tamkaj pomenjajo črke to-le: *MA* = Mare Acidalium; *JN* = Jezero Nilsko (Lacus Niliacus); *VS* = Velika Syrta; *NS* = Nilosyrtis; *ME* = Morje erytrejsko; *E* = Elysium; *T* = Tempe; *MC* = Morje Cimerijsko; *MT* = Morje Tirensko.

„Čim bolj mi slikaš podobo Martove zemlje, tembolj se mi razodeva sorodnost z našim svetom, bolj in bolj me navdaja nada, da skoraj zasledé zvezdoznanci take znake, s katerimi bodo dokazali, da bivajo ljudje na Martu.“

„Polagoma, prijatelj! Odrečem ti pa ne, da ti Schiaparelli ne postavi znamenja pred oči, katerega ni postavila priroda, temveč roka ka kega umnega bitja.

Največja imenitnost, dejal bi, uganka na Martovem svetu se prikazuje zemljanom v podobi nekih temnih, ravnih črt, katere se Schiaparelliju zdé prekopi ali preliv. Ti prekopi držé med celino od morja do morja ter prodirajo suho zemljo na vse kraje.

Začetkom, ko je Schiaparelli našel te prelive, zabranil se je kaj odločno pred mnenjem, da so to resnični prekopi, marveč je dejal, da bo treba natanko preiskovati svojstvo teh prikazkov, če jih hočemo prav spoznati; a to ni mogoče takoj, ampak prihodnje večletne preiskave morajo pokazati, kaj so ti pojavi.

To pa ni lahka stvar, zakaj na zemlji nimamo nič jednakega.

Presojevalcu teh temnih črt je treba pomisliti: če črta pomenja prekop, tedaj mora biti tak prekop najmanj trideset kilometrov ali štiri milje širok, sicer ga z najboljšim teleskopom ne zagleda noben zvezdoslovec.

Razmere teh prelivov so take, da naj rajši Schiaparelli sam, ker je strokovnjak, govori o njih, ne pa jaz.

O svojstvu teh, nam zemljanom popolnoma neznanih, prikazkov, pravi Schiaparelli, sem že toliko preiskoval, da z vama rad izpregovorim kakšno besedo o tem. Dognana pa do gotovega ta stvar še nikakor ni.

Kar se tiče dolgosti in širokosti teh prelivov, je vse tako, kakor sem zagledal pri prvem pogledu. Postranska podoba pa se izpreminja kakor klasični Proteus. Včasih izgubi katera teh ravnih črt svoj navadni natančni obris, včasih izgine celó med tem, ko se pojavljata sosedni črti in razširjata tako, da bi ju ugledal s slabim teleskopom. Te črte — preliv — se iztekajo ali v morje, v kako jezero, ali pa v drug prekop; nikdar nima taka črta konca in kraja kje sredi celine. Ta resnica je posebno znamenita gledé na vprašanje: Kaj so te temne črte?

Sicer pa tekó te črte po suhem na vse kraje in držé se rade tistega tira, na katerem zadevajo ob mala jezera. Ta lastnost nas spominja sueškega prekopa na zemlji, kateri drži skozi dve slani jezeri.

Tak preliv ima navadno podobo v jedno mer ravne črne črte, ali pa se njegova barva do cela zjednači z bližnjim morjem. Sploh ka-

žejo ti preliv naravnost potegnjen tir, le tu in tam so nekaj ožji pa tudi širši in po notranji celini imajo nekateri malo vzbočeno ali zakrivljeno pobožje. Včasih se preliv razširja ter dela ob svojem izlivu širok zatok v morje, kakor so tudi naše reke ob izlivu v morje mnogo širše mimo poprejšnjega toka. Največja teh tvoritev je zatok velike Syrte, katera dela izredno širok izliv Nilosyrte.

Ko pregledujemo to pokrajino, zapazujemo jako razločno in natančno, da se temna plan morja stika brez pretrganja s črto preлива. Ta pojav mi daje pravico trditi, da temna črta res ni drugega, kakor daleč med rmenkastobarvasto celino sezajoč morski rokav.

Nazadnje pa spričujejo tudi temni trakovi, ki se prikazujejo ob robéh raztajajočega se ledišča, da temne črte — preliv — v resnici delajo vodovod ter služijo odtekanju preobilne snežnice. — Pri raztajanju severnega ledišča — to vemo zemljani po domačih izkušnjah — se nabira krog severnega tečaja snežnica po krajéh ter se steka na okoli in odteka kakor potok: na Martu pa se nam kaže njegova snežnica v podobi temnega trakú, ki je kakor okvir na okoli ob robu ledišča. Ob istem času pa se prikaže temnejša barva tudi v bližnjih črtah ali prelivih. Odtekajoča snežnica razganja te temne črte s tako silo, da narastejo na širokost po 60 kilometrov. Tedaj so temne črte — preliv — v resnici prekopi ali vodotoki.

Če se pa vama zdi ta sklep predrzen, naj opomnim dalje, kaj se godi z onimi črtami. Med kopnenjem snega in med raztajanjem ledú rastejo tako mogočno na vse kraje, da so rmenkaste severne pokrajine v dôbi svojega najbujnejšega otajevanja podobne po morju razdeljenim otokom. Snežnica narašča, prestopa bregove, povodenj se napravi ter poplavi nižje kraje po okolici; brda in griči, hribje in goré pa ostanejo nad vodó ter delajo na videz otoke. Ta podoba traja, dokler se taja sneg in led. Kaj so torej črte — preliv, če niso prekopi ali vodotoki!?

Ko so snežišča in ledišča izpraznjena, ko se torej odteče snežnica, izgine tudi oni temni trak ali pas, ki je obdajal središča snega in ledú. One čudne temne črte so ožje in ožje ter se skrčujejo, dokler ne postanejo ozke, kakor so bile pred raztajevanjem in pred povodnijo. Celina po tej okolici dobiva zopet svoj navadni rmenkasti obraz suhih tál.

In te znamenite in silovite prirodne dogodbe se ponavljajo na Martu leto za letom.

Ko je v letih 1882., 1884. in 1886. stal planet Mart v obližju zemlje, sem (Schiaparelli) opazoval, ogledoval in preiskoval vse te posameznosti in podrobnosti. Vse te in dotične do-

godbe sem zasledoval natančno od začetka do konca njegovega prizemlja. Tedaj je kazal Mart zemljanom svoj severni tečaj.

In opazoval sem natančneje nego moji tovariši ter se prepričal, da nam taki značilni prizori, ki se vrh svoje jasnosti tudi skladajo s pozemskimi dogodki, ponujajo pravi ključ, s katerim pridemo do te uganke.

Prepričal sem se zopet in zopet, da popisana prikazen v resnici ni drugega kakor velikanska povodenj, katera ob času najbujnejšega tajanja ledú in snega poplavlja okolico, izliva svoje vodé ter obliva in zaliva vse nižje bližnje pokrajine krog severnega tečaja, kakor bi se morje vzdigovalo, nastopalo po celini ter izpreminjalo njen obraz v novo široko morje, iz katerega štrlé posamezne, otokom podobne višave, iz stare celine.

Iz tega očitnega prizora se spoznava neovržljivo, da so one črte — prelivni — v resnici prekopi ali vodotoki, po katerih varno odtekajo nevarne vode.

Tako preiskovanje in spoznavanje pa je vspodbadalo moje misli k novemu preudar-

janju. Če je na Martu kaj rastlinstva in živalstva ali sploh kaj organskega življenja, varujejo ga taki vodotoki kolikor možno pred vesoljnim potopom ob času prebujnega tajanja snega in ledú; temu nasproti pa mu dovajajo ravno ti prekopi potrebno vodo ob času suše. Iz teh črt — prelivov — prejemljejo suha tla za vsakotero rast neobhodno potrebno vlago. In ta potreba je tem večja, čim bolj suha je prst, ker Martu primanjkuje dežja. Od kod naj pride dež, ker je nebo na Martu skoro vedno jasno; brez meglá in oblakov pa ni dežja!

Izpreminjevanje prelivov kaže pa tudi, da se preminjajo vode po njih strugah. Sicer bi utegnil kdo reči, nekaj izprememb prihaja od tod, da so struge z morjem v zvezi ali da so odprte morskim vodam ter tudi nalivom in odtokom med morsko oseko in plimo. A iz tega ne morem nikdar in nikakor razlagati vsestranskih prikaznij ob prelivih. Saj pridejo tudi časi, ko nekateri prelivni izvaginejo izpred očij ogledovalcu. Torej se včasih njih vodé zmanjšujejo dosti bolj nego pri oseki in plimi, ali se pa celó posuše med poletjem. (Konec.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe sv. Mohorja za 1. 1896.

(Dalje.)

Naše škodljive rastline v podobi in besedi. Opisal Martin Cilenšek, profesor na dež. gimnaziji v Ptujju. 8°. Str. 625—768. S tem petim snopičem se končuje delo našega pisatelja. Opisal je tu rastline škodljive polju in travnikom, in v VII. oddelku škodljive gozdu. Na koncu nam podaje „kratek pregled v knjigi opisanih cvetočih rastlin“ in „Imenik naših škodljivih rastlin v slovenskem in nemškem jeziku“.

Tudi tukaj, kakor v dosedanjih snopičih, se vrsté pred nami mnogoštevilne škodljive rastline, kratko opisane in s slikami pojasnjene. Zato je to delo zares bogato, (nam se zdi) prebogato za svoj namen. Težko in ne prav rad je bo bral naš kmet, ali pa celó ne bral. Hvalimo pa, da je pisatelj v nemal poljedelca, naj pokončuje škodljivke, in semtertje pokazal tudi način, kako naj to stori.

Nikar, da ne bi cenili tega dela! Samo na sebi je jako dobro in zaslužljivo. Ker pa ni lahka hrana v njem, naj zvedeni prijatelji našega kmeta vne-majo, da pogleda večkrat v knjigo, spozna svoje poljske kvarljivke in jih iztrebi. Zlasti naj učé otroke spoznavati kvarljive rastline in jih pokončevati.

Agricola.

Naše časopisje.

Da vsestransko dopolnimo nalogo družinskega lista, namenili smo se povedati naročnikom tudi kaj o domačem časopisju. Naša poročila bodo prosta; ravnala se bodo po priliki in potrebi.

V minulem letu se je nekoliko premenilo v našem časopisju. Prenehal je izhajati *Slovanski svet* med letom (menda samo za nekaj časa, kar je pač čudno), začeli so pa izhajati v Trstu šaljiv list *Brivec* in list *Slovenka* za ženski svet in v Ljubljani *Slovenski list*. Bodočnost bo povedala najboljšo kritiko o teh novih pojavih; nam se ni treba prenačljiti.

Jako važna in pa čudna je prememba, ki se je posebno lani pokazala v znanem učiteljskem strokovnem listu *Učiteljskem Tovarišu*. Ta list je doživel že lepo in častitljivo število 36 let. Osnoval ga je l. 1861. pokojni Praprotnik na dobri verski in narodni podlagi. Četudi mu ni bila vedno sreča mila, a dosledno in značajno je branil svetinje našega naroda pred napadniki in odpadniki. Duhovniki so mu bili vsegdar podporniki gmotno in duševno.

Odkar pa je umrl Praprotnik, dal se je „Tovariš“ polagoma sukati na drugo stran. Minulo leto je objavila skoro številka za številko kak napad ali kako zbadljivko proti duhovščini in katoliškemu

mišljenju. List, ki bi se moral držati svoje strokovne smeri, začel je strankarski boj. Proti koncu leta pa je ves razkačen udaril na „klerikalizem“, češ, da ga hoče popolnoma uničiti.

Naš list zastopa stališče narodnega miru in vsestranske jedinstva na podlagi katoliške vere. Torej si ne moremo kaj, da ne bi zaklicali voditeljem tega najnovejšega boja: Pomislite vendar, kaj delate! Ali se sme res urednik ali pisatelj tako igrati v javnosti z najvažnejšo lastjo našega naroda, njegovo slogo, ali sme tako podpihovati strasti, dražiti stan zoper stan? Koristi ne more imeti učiteljstvo od tega niti za drobtinico kruha, a škode mnogo.

Recimo, da je kdo žalil list ali učiteljski stan: tedaj bi se bilo žaljenje zavrnilo, pa bi bila stvar končana; sedaj pa vlačí urednik „klerikalizem“ na bojišče, češ, ta je naš sovražnik, ta nas mori duševno in gmotno! Tako druží strokovni list učiteljstvo z duhovščino, tako mu vnema pravo ljubezen do katoliške cerkve in vere, tako goji verskega duha v onem stanu, ki naj vzgaja slovensko mladino versko-nravno!!

„Klerikalizem“! Kar je sramotilnega v tej besedi, to nima podlage, kar je istinitega, to ni zaslužilo Tovariševih napadov. Slovenska duhovščina je delovala in deluje za šolo toliko, da ji časti in zaluge ne more kratiti nihče. Pisatelj te obrambe je mnogo let voditelj deške ljudske šole, in se je v tem poslu prepričal, da slovenski „klerus“, slovenska duhovščina požrtvovalno in uspešno podpira šolo.

„Klerikalizem“ in duhovščino ločiti je nezmisel. Kakšna pa naj bo duhovščina, kakor duhovska in cerkvena? Ali naj ločim učiteljstvo in šolstvo?

Dovolj napadov! Ne pulite se za prvi sedež v šoli! V šoli je dela toliko, da ga dovolj imata duhovnik in učitelj. Cerkev vodi duše do izveličanja ne samo v hiši božji, ampak tudi v šoli. Šolski otroci niso izvzeti iz cerkvene oblasti, dokler so katoliški otroci. Kristus je rekel: „Pustite male k meni, ker njih je nebeško kraljestvo.“ Vsak duhovni pastir se mora držati tega vodila. Kar se pa tiče prvenstva med duhovnikom in učiteljem, bodi čast onemu, kdor jo je zaslužil z delom in z gorečnostjo.

Spominjamo se, da je bil pred nekaterimi leti tudi štajerski učiteljski list *Popotnik* zašel na strankarsko bojišče. A ni pozabil dostojnosti, katera se spodobi strokovnemu glasilu. Tudi danes se „Popotnik“ ni izneveril svojemu namenu, marveč hvalevredno goji strokovno znanje in vodi učitelja na poti napredka.

Ljubljanski Zvon in *Dom in svet*. Ker so nekateri naši neprijatelji vedno poudarjali, da naš list tekmuje z „Zvonom“ in mu hoče škoditi, ogibali smo se nalašč vsakega nasprotovanja, četudi ob nekaterih „Zvonovih“ glasovih nismo radi mol-

čali. Ker pa hoče „Zvonov“ sotrudenik sedaj „Zvonove“ umazanosti opravičiti s tem, da kaže na naš list, kakor bi v njem bile še hujše stvari¹⁾, mislimo, da bi bilo vse kaj drugega kakor kolegijalna vljudnost, ako bi molčali še vedno.

Da je „Zvon“ v glavni lanski povesti zašel na pot pretirane nenravnosti, o tem je samo jeden glas in sicer — kar je pač dovolj dokaza — pri obeh strankah. Pisatelj njegov se sklicuje pač na to, da piše samo po istini in realistično. A prav s tega stališča moramo pobijati glavno smer „Zvonovo“, oziramo njegove povesti „V krvi“. Kdor pozna človeka, kakoršen je v istini, priznava njegove velike slabosti. A nikakor ne priznava, da bi v njem tičala sama hudobija, sama pregrešnost. Jako hudobni ali grešni — recimo pohotni — ljudje so vendar-le izjema. In zakaj da bi se uprav take izjeme morale na široko opisovati v slovstvu? Po pravici je današnja doba zavrгла tako imenovane razbojniške romane, saj razbojništvo je le žalostna izjema v človeški družbi. In pohotnost, prešeštovanje — je-li veliko lepše, kakor kraja ali silovito ropanje?

Vendar greh je na svetu bil in še bo, in zato ga mora omenjati in celó opisovati tudi knjiga. A nikdar ga ne sme opisovati tako, da bi koga opisovanje v greh vabilo; nikdar ga ne sme zagovarjati ali olepšavati. In ali ne razlaga povest „V krvi“ pregrehe s tem, da glavna oseba, Tončka, ne more biti drugačna, ker ima tako kal, tako nepremagljivo silo že v krvi? To ni realizem, to je materijalistična tendencioznost.

In táko leposlovje se zagovarja s tem, da naš list piše celó huje ali slabše! No, gospôda, sedaj bomo morali govoriti drugače, ko nas grabite za lase in tirate v svoje blato. Slišali smo sicer že davno in večkrat, da bo nekaternikom našega lanskega letnika slika „Sin“ dala dobrega orožja zoper nas. A tega orožja se ne bojimo. Prav v „Zvonovi“ povesti in naši sliki se vidi bistveni in velikanski razloček med realizmom „Zvonovim“ in našim. „Sin“ je realističen, to je res; tudi je istinit: je-li pa pregrešen, ali opisuje kaj grešnega razven prazne vere postrežljivih sosed? Ali ni glavna točka v spisu nedolžno veselje dveh zakonskih, da jima je Bog podelil sina? Ob tem spotikati se, je farizejsko ali manihejsko ali pa znamenje pokvarjenosti, kakor hočete. Pisateljev namen je bil poleg tega zlasti še ta, da je popisal narodne šege ob rojstvu, kar je v narodopisnem pomenu vsekako važno. O, dobro poznamo tiste, ki se spotikajo ob takih stvaréh!

Tudi „Vzori in boji“ so neki pohujšljivi za „Zvonove“ prijatelje. Ako pisatelj z vzgledom očitno, in celó z besedo prav določno svari mladino, kaj ne, to je hujše, kakor „Zvonovo“

¹⁾ „Slovenski Narod“ 1896, št. 292.

cinično opisovanje raznih pregreh? In naš list da razkriva grehe, ki so prave ostudnosti! Kar se tega tiče, odločno ugovarjamo, da bi se posebna vrsta grde pregrehe omenjala: pisma „Vzori in boji“ svaré samo splošno pred vsem, kar je zoper spodobnost in sramežljivost. Kdor podtika našemu listu več, kdor si razlaga hudobijo v zmislu starih Grkov, ta podtika svojo zlobno domišljijo besedam, ki imajo vseskozi čisto nraven namen. Poznamo dijake, niso vsi nedolžni, to je res: a takih hudobij bi si dijakom nikdar ne upali podtikati. Zato odvrčamo z gnusom tako insinuvacijo. Pedagog vé, da se mora mladina opozarjati, naj se boji tudi najmanjše stvari, ki je sumljiva, temna, dvoraljiva, naj se boji vsakega skrivnega pogovarjanja ali shajanja. In tako daleč je šel naš pisatelj, dalje pa ne.

„Čistim je vse čisto; ognušenim pa in nevernim ni nič čistega, temveč ognušeni sta njih pamet in vest.“ (Tit. 1, 15.) Celó povest „Poštenost in pravica“ je naučila „Zvonovega“ prijatelja takih stvari, katerih se še ni naučil iz „Zvona“.

Kdor ima le količkaj poštenega mišljenja, vidi, kako svari vsa povest pred lahkomišljenostjo, kako živo kaže grozne nasledke pregrehe. Rad verjamem nedolžnemu „Zvonovemu“ sotrudniku, da mu to ni všeč, a zatrjujemo mu, da bomo zanaprej še krepkeje govorili. Greh bomo vedno imenovali greh; ako bo treba omeniti ali opisati ga, ne bomo bralca vneli zanj, ampak vzbujali mu strah in stud pred njim, četudi se bo zdelo to nekaternikom nesramno. Ali se naš nedolžni rigorist ne spominja, da se je učil v katekizmu poglavitnih, ptujih, vnebovpijočih grehov? Zakaj se jih je učil? Ali zato, da bi jih počenjal? Naš list nikakor ni za tisto rafinirano sramežljivost, ki je kakor pobeljen grob, marveč je za odkrito, toda odločno besedo. In odločnost veljaj nravnemu zakonu. Saj se nam ni treba bati, kaj poreče hlimba: bojimo se Boga in sicer doma in v javnosti.

Morda se bomo še večkrat srečali z „Zvonom“ in njegovimi sotrudniki. Ne iščemo prepira, a resnice ne bomo zamolčevali. Ali z lepa, ali z grda: vsakomur resnico in kar je zaslužil! Dr. Fr. L.

Razne stvari.

Naše slike.

Izpremenjenje na gori. Občudovanja vreden cvet krščanske umetnosti je Rafaelovo „Izpremenjenje na gori“. V njem nam je sporočil umetnik najlepši izjav svoje umetnostne veleumnosti. Zakaj tega dogodka iz življenja našega Izveličarja še ni doslej nihče naslikal znameniteje.

Sliko je naročil kardinal Julijan de Medici (pozneje papež Klement VII. 1523—34.) za svojo višjepastirsko cerkev v Narboni. Toda predno je bilo delo dovršeno, Rafael nevarno zbolil. Mrzlica mu je branila delo nadaljevati, in tako je popolnoma dokončal le zgornji del. Spodnjega je zapustil le v osnovi. Med boleznijo se je z radostnim srcem oziral na podobo izpremenjenega Kristusa in se tolažil s prisrčno željo, da bi kmalu ozdravel in delo srečno zvršil. Ta želja se mu ni izpolnila. Kristus, katerega je tako veličastno proslavljal s svojo umetnostjo, poklical ga je k sebi (na veliki petek 1. 1520.) v nebeško proslavljenje.

Učenci njegovi so izpolnili črtež spodnjega dela s primernimi barvami. Naročnik si je pridržal nekaj časa sliko v svojem stanovanju v Rimu. Pozneje jo je pa daroval za veliki oltar v cerkev St. Pietro in Montorio, kjer se je na njej radovalo oko vsakega opazovalca. L. 1797. so jo Francozi odnesli v Pariz, kjer je ostala do leta 1815. Takrat jo je papež Pij VII. dobil nazaj in jo uvrstil med druge slike slavne vatikanske galerije. Tamkaj je še sedaj.

Oglejmo si sliko samo! Ob prvem pogledu zapazimo pred seboj dva prizora. Oba sta vzeta iz

sv. pisma novega zakona. Sveti evangelisti Matevž, Marko in Lukež pripovedujejo skoro z istimi besedami, kar nam je umetnik tako divno vprizoril.

Zgornji prizor predstavlja ta-le dogodek iz svetega pisma: Jezus gre na goro Tabor molit. S seboj vzame sv. Petra, Jakopa in Janeza, njegovega brata. Pred njimi se izpremeni, in njegov obraz se je svetil kakor solnce, njegova oblačila pa so bila bela kakor sneg. In glej! prikazala sta se Mojzes in Elija in sta ž njim govorila. (Mat. 17. Luk. 9.)

Apostoli utrujeni v pozni noči zaspé. Nebeška prikazen jih vzbudi. Njene svetlobe se prestrašijo, da na tla padejo in si pred svetlobo oči zakrijejo.

Ta veličastni prizor je umetnik spojil z drugim, ki nam ga kaže spodnji del slike.

Ostalih devet apostolov počiva v vznožju gore. K njim pripelje oče obsedenega sina. Hudi duh ga napada, da vpije na ves glas, preobrača oči in se divje in krčevito zvija. Oče ga komaj vzdrži. V pročelju veličastna žena klečé prosi apostole, naj bi se usmilili ubožca. Tudi materin obraz v bližini obsedenca izraža jednako prošnjo. Za očetom se hujuje nad apostoli nevoljen mož s stegnjeno roko, zakaj nečejo pomagati. Drugi obrazi kažejo obupnost, sočutje in željo nujne pomoči.

Na levi strani so apostoli. Vsi so jako vznemirjeni. Pozna se jim, da imajo sočutje, da so pa tudi ob jednem v veliki zadregi. Jeden izmed njih opozarja svoje tovariše na strašno boleost obsedenega in kaže s prstom nanj. Drugi zraven njega se vspenja naprej, nekateri pa se ga branijo, kakor

se spozna iz gibanja njihovih rok. Sveti Andrej s knjigo v roki je ves osupnjen in zavzet; jeden apostol pa odločno kaže na goro, kakor bi hotel reči: „Od tam dobimo pomoč!“

Mnogo oseb je na sliki, in vendar kako lepo jih je umetnik razvrstil in uredil! Na prvem mestu je Kristus. Okoli njegove glave se razširja solčni blesk. Pogled ima obrnjen proti nebesom, od koder prihaja njegov svit. V potezah Odrešenikovega obraza je umetnik pokazal, kaj more slikarski čopič v spretni roki. Mojstersko je naš slikar na obrazu razodel Kristusovo milobo, lepoto in krotko ljubeznivost, zatopljeno v nebeško slavo. Obleka je svetla in bela kakor sneg. Tudi Mojzes in Elija sta prešinjena od nebeške svetlobe, ki obseva oblake. Trije apostoli počivajo na zeleni trati „sv. hriba“.

Tudi v spodnji polovici so osebe v lepih, spretno razdeljenih skupinah. Občudovanja vredna je tu umetnikova nadarjenost, ker zna vsakemu posamezniku tako raznolično vdahniti duševno življenje v obraz in v vse njegovo kretanje. Kako je vse naravno, mnogovrstno, živahno, in vendar jednotno! Lahko se opazuje, občuduje, pa ne dá se tako lepo popisati.

Če primerjamo zgornji in spodnji del naše slike, vidimo nekako nasprotje. Zakaj zgoraj vlada mir in nebeška tihota, spodaj živahno gibanje in bridkost zemeljskega življenja. Umetnik je oba prizora mojstersko združil in to tudi označil po apostolu, ki kaže z roko na goro. Skupnost in soglasje obeh prizorov se spozna tedaj že po zunanjem črtežu.

Po svoji obliki je delo popolno gledé na umetniško osnovo, kakor tudi z ozirom na razvrstitev raznih barv. Posebno so barve v zgornjem delu v najlepšem soglasju. Saj jih je ubral Rafael sam še kratko pred smrtjo. Obrise spodnjega oddelka so pa precéj dobro z barvami oživili njegovi učenci.

Ne le oblika, ampak tudi vsebina je v vsakem oziru dovršena. Tehnično popolna slika brez vzvišene misli ali ideje bi bila to, kar navidezno lepo jabolko, ki znotraj prhni. Kakšno idejo pa imamo naslikano v „Izpremenjenju“ Rafaelovem? To nam je treba spoznati, ako hočemo sliko dostojno ceniti in čislati.

Umetnik sam nam je podal ključ do svojih vzvišenih idej, ki jih je tako krasno vpodobil. Ob levem robu je namreč naslikal dva premišljujoča dijakona. In ravno s tema je naznanil, da ima njegov umotvor versko-kontemplativni značaj.

Premislimo stvar natančneje! Kristus oznanjuje po raznih krajih judovske dežele s svojimi apostoli sv. evangelij. Neki večer pa, ko se množica razide, poskusi vero svojih učencev in jih vpraša: „Zakóga me imate?“ Peter odgovori v imenu vseh: „Ti si Kristus, sin živega Boga.“ Tudi drugi apostoli so jednako verovali v svojega učitelja. Vsaj so vendar ob mnogih prilikah videli, da so mu ljudje, naravne sile in še celó hudi duhovi pokorni.

Ko Jezus njihovo trdno vero spozna, odkrije jim skrivnost svojega trpljenja. Ta misel, da bi moral prihodnji kralj narodov, obljubljeni Odrešenik, tako sramotno na križu umreti, njegove učence hudo iznenadi in oslabí njihovo vero v prihodnjega Mesijo. Kristus pa pograja njihovo sebičnost in nevero in jim reče: „Ako kdo hoče za menoj priti, naj zataji sam sebe in naj vzame svoj križ na svoje rame in hodi za menoj.“ (Mat. 16, 24.)

Jezus se ob jednom apostolov usmili. Da bi njih vero zopet oživil, pové jim, da se bo izpremenil. Čez šest dnij izpolni svojo obljubo. Toda le tri apostole vzame s seboj na goro, drugi ostanejo ob njenem vznožju.

K tem pripeljejo obsedenca, pa apostoli ga ne morejo ozdraviti. Vzrok temu je preslaba vera ne le apostolov, ampak tudi očeta in drugih navzočih. To sledi iz besed Kristusovih: „O neverni in spačeni narod“ (Mat. 17, 16), katere je govoril ob priliki, ko mu je oče naznanil, da apostoli njegovega sina niso mogli ozdraviti.

Slabovernost božji učitelj še jedenkrat očita apostolom. Vprašajo ga namreč: „Zakaj nismo mogli hudobnega duha izgnati?“ Odgovori jim: „Zaradi svoje nevere . . . Ta rod se ne izžene drugače, kakor z molitvijo in postom.“ (Mat. 17, 18—20.)

Po neveri je človeštvo prišlo v oblast in sužnjost peklenskih sil. Iz tega žalostnega stanja si samo človeštvo ni moglo pomagati. Le Kristus, ki je z raznimi čudeži in posebno po izpremenjenju na gori pokazal, da je pravi Bog, imel je s trpljenjem rešiti človeški rod sužnega jarma hudobe in greha.

Da bi pa človeštvo dobilo to pomoč, trebalo je močne vere. Ta bi naj bila združena z molitvijo in postom. Zakaj takšno je zahteval Kristus od svojih apostolov, kakor smo slišali. S postom naj bi se zatajevali in se otresli premogočnega vpliva telesnosti. Molitev naj bi jih združila z Bogom. Le s tako vero bi premagali hudobne sile in težave tega sveta in dosegli slavnostno proslavljenje, kakoršnega jim je na gori pokazal.

Ako vse te misli združimo z opazovanjem naše slike, dospemo do vzvišene ideje, katero nam je slavni Rafael tako znamenito uresničil: „Nevera pahne človeštvo v nezmerne bolesti in težave. Le vera v Kristusa, združena z zatajevanjem samega sebe, oprosti človeški rod zlobnih sil in ga vodi do nebeškega proslavljenja, kakoršno je Kristus pokazal na gori.“

Kaj ne, vzvišena je snov, katero nam Rafael v najlepši obliki predočuje! Po vsej pravici trdi neki kritik: „Kdor je videl Rafaelovo ‚Izpremenjenje‘, ta ne bo po drugem vprašal, videl je res pravo veličastno izpremenjenje, kakoršno more sploh človeška umetnost ustvariti in oko prenašati.“ Ves navdušen piše Wessenberg o tem umotvoru: „To

veliko mojstersko delo, morebiti najbolj vzvišeno in krasno, morebiti najbolj dovršeno vsega slikarstva, očarja domišljijo gledalčeve, da se, ko to sliko opazuje, tako rekoč preseli v sveto bivališče večnega kraljestva in božjega miru. "Kdo bi se torej zavzel, da so vrednost te slike v Parizu cenili na poldrugim milijon frankov! Jos. Somrek.

Glasba.

Gloria in excelsis Deo. Trije božični napevi za samospeve, mešan zbor in spremljavo orgelj ter offertorij za Sv. Dan, praznik sv. Štefana, Novo leto in za sv. tri Kralje, za mešan zbor zložil Ign. Hladnik. Op. 29. V Ljubljani. Založil skladatelj. Tisek J. Blaznikovih naslednikov. —

Gospod Hladnik je talent, ki hoče hoditi lastna pota. Originalne oblike, prijetni napevi so mu lastni, a včasih je bolj predrzen, nego sme biti cerkveni skladatelj. Ker hoče prav mnogovrstnih motivov spraviti v pesmi, trpi njih jednota, včasih nas iznenadijo prav nepravilne oblike. Rabiti non-akord sme skladatelj le redko kdaj. Če pa nastopi takó, kakor précej v prvi vrsti prve pesmi, izgubi pesem ves umetniški značaj. Najbolj nam je ugajal offertorium za praznik sv. Štefana. Manj motivov, pa te dosledneje izvêsti v čistejši modulaciji — tega sveta naj ne prezre skladatelj, in mogoče mu bo, podati nam izvrstnih skladb. E. L.

Doma in po svetu.

II.

Novo leto je pokazalo **Slovincem** takoj v početku neprijazno lice. Dné 5. prosinca je sporočil brzojav, da je državni zbor s 109 glasovi proti 98 odklonil proračunjene stroške 12.850 gl. za slovenski oddelek celjske gimnazije. Mnogo je zakrivila malomarnost slovanskih poslancev. Odsotnih je bilo Čehov skoro tretjina, Poljakov skoro polovica, še celó izmed slovenskih poslancev ni bil jeden navzôč. Tako so morali zmagati združeni nasprotniki. Sicer to glasovanje ne bo pokopalo slovenskih vsoporednic v Celju, pa pomenljivo je v drugem oziru. Narodna zagriženost raste v mnogih nemških krogih. Nikakor nam ne privoščijo tiste trohe pravic, katera nam gré. Brezobzirno neté narodni boj. In vendar bi imeli lepšo nalogo, kakoršno zahteva čas. **Socijalno vprašanje** stopa vedno silneje na dan tudi v Avstriji. Omenimo jeden slučaj. Statistika je pred kratkim dokazala, da tudi pri nas raste od leta do leta število mladih zločincev. Tako je bilo zločincev, ki še niso bili stari 14 let, l. 1874. še 333, leta 1889. že 614, l. 1891. pa že 650, l. 1893. celó 842. „Žalostno znamenje časa“, je zaklical zato po pravici višji sodni uradnik, ki je opazil v kaz-

nilnici med tatovi iz večine mlade obraze. — Na **Ogerskem** je vlada končala volitve z isto brezobzirnostjo, s katero jih je uprozorila. Pri ožji volitvi dné 5. prosinca v Čači ni bil izvoljen opat dr. Černoh, dasi so imeli slovaški volilci večino. Kapelan Svitek je moral bežati, nekega slovaškega učitelja pa so židje divje suvali in pretepali na ulici vpricho orožnikov, ki se niso ganili. Ni čuda, da tako postopanje rodi pri naših sosedih le žalostne sadove. Nekaj dnij pred omenjeno volitvijo so anarhisti ustanovili v Budapešti zvezo in jeli izdajati list, ki je velik le v sovraštvu do države, vlade in človeške družbe. Urejuje ga dr. Evgen Schmitt, bivši uradnik v pravosodnem ministerstvu. Berolinska akademija znanostij mu je svoj čas za neko razpravo priznala nagrado. — Izven naših mejá pa rožljajo z orožjem. Na **Francoskem** so sklenili, da si nakupijo novih brzostrelnih topov. Nemci jim bodo seveda sledili. Potrebovali bodo za to okoli 100 do 120 milijonov goldinarjev. Tudi nam se že obeta, da moramo v isti namen pripraviti 80 do 100 milijonov. Tudi to leto torej še ne bo konca oboroževanju, ki naklada tako silna bremena narodom. Leta 1895. je izdala za svojo armado ruska država okoli 576 milijonov goldinarjev, angleška okoli 396, francoska 438, avstrijska 162, nemška 441, laška 188 za navadne potrebščine. Vse to je zakrivil oni mož, katerega tako radi slavé kot največjega državnika devetnajstega stoletja. Novejša zgodovina namreč bolj in bolj dokazuje, da je ono nezaupnost, ki poraja oboroženi mir, zasejal med narode glasoviti **Bismarck**. L. 1866. je napala Pruska brez pravnega vzroka nepripravljeno Avstrijo in jo premagala, ker je bila boljše oborožena. Jednako je Bismarck štiri leta pozneje izzval boj, ki je strl nepripravljene, slabo orožene Francoze. Po sklenjenem miru pa se je začela oboroževati Francija, da se maščuje. Slediti je morala tudi Avstrija in vse druge države. Posledica pruskih zmag in slave je torej ta, da odslej v mednarodnem pravu velja le moč in uspeh namestu prava in pravice in da so prazne vse lepe besede o medsebojnem prijateljstvu. Vzged sta nam **Anglija** in **Rusija**, ki bijeta nekrvav, pa odločen in neizprosni boj za prvenstvo v Aziji. Rusi so v prošlem letu na jedni strani odprli svoji trgovini Perzijo, na drugi strani pa priklenili z novo sibirsko železnico širne pokrajine ob Tihem morju ogromni svoji posesti. Prodrli so tudi v Korejo, sklenili s Kitajci skrivno pogodbo, ki jim priznava nekako zaščitništvo, ter z naseljenci in vojaki zavarovali postojanke. V prvih desetih mesecih leta 1896. se je izselilo z Ruskega okoli 192.000 ljudij v Sibirijo, kjer so se naselili ob železnici. Za odgovor zidajo Angleži iz sredine kitajske države proti ruski meji tudi železnico, da bi preprečili vsaj nekoliko ruski upliv. Ali se jim bo posrečilo? — Prošlo leto niso imeli sreče.

Socijalni pomenki.

(Dalje.)

(Tomaž Mor. Utopija. Njen pomen. Nekaj komunističnih občin našega veka)

Posvetna zgodovina 16. veka nam kaže malo mož, ki bi bili tako vredni občudovanja, kakor je nesrečni angleški kancelar T o m a ž M o r (Morus). V njem občudujemo nenavadno bistrost uma, čudovito izobraženost, globoko utrjeno versko prepričanje in nravno vzorno življenje. Henrik VIII., angleški kralj, je ljubil in spoštoval tega moža, dokler ga ni tudi v tem oziru premagala nesrečna strast. Često je zahajal k njemu in po več ur sta skupaj hodila po vrtu, kjer se je kralj z veseljem učil od duhovitega svojega prvega svetovalca. Večkrat se je izrazil, da na celem Angleškem nima Moru podobnega moža.

Ko je pa pohotnost in častiželjnost zapeljala Henrika, da se je uprl papežu, da je odgnal svojo pravo ženo Katarino in da je Angleško celó odtrgal od rimskega apostolskega prestola, tedaj je Tomaž Mor še mnogo bolj pokazal svoj veliki značaj. Nikakor se ni dal pregovoriti, da bi bil zagovarjal kraljeve zmote in priznal kralja za cerkvenega poglavarja na Angleškem. Pretili so mu, laskali so se mu, preganjali so ga, — vse ni nič pomagalo.

Tomaž Mor se tudi potem ni upognil, ko ga je kraljeva samopašnost vrgla v ječo, kjer je zdihoval dolgih trinajst mesecev. Tudi v ječi je vedno obsojal kraljevo postopanje in tak, neizpremenjen, mož jeklen je ostal tudi, ko ga je kraljevo povelje spravilo na morišče, kjer je pod sekiro padla glava jednega najblažjih in za Angleško najbolj zaslužnih mož. Ta Tomaž Mor je prvi „utopist“.

L. 1516., v 36. letu svoje starosti, je priobčil Mor v Levenu knjigo, kateri je dal naslov „Utopija“. V tej knjigi se opisuje v prijetni obliki komunizem, ki vlada na izmišljenem otoku Utopiji. Knjiga je pisana v krasni latinščini in je takoj vzbudila po celi Evropi veliko zanimanje. Mnogi pisatelji so posnemali Mora v podobnih spisih.

Knjiga je spisana v obliki razgovora. Tomaž M o r sam najpreje kritikuje angleške razmere: prevelike davke, lene plemiče, propadajoče poljedelstvo, ker je večino polja špekulacijska suknena obrt premenila v ovčje pašnike. Napada tudi smrtno kazen, jezi se nad goljufijo diplomacije in bojaželjnostjo zunanjih držav.

Nato mu odgovarja Rafael Hitlodej (Hythlodæus), opisujoč mu, da je našel nekje otok z imenom Utopia, na katerem je neki modri Utop vzorno uredil zakonodajstvo, upravo in gospodarske razmere.

Hitlodej najpreje modruje o vzrokih družabnega zla, in opiraje se na Platonov spis o

državi, trdi, da je zasebno lastništvo največ zakrivilo neugodne razmere. Zasebno lastništvo pa najbolj vzdržujejo plemiči in zato so ti najhujši nasprotniki splošnega blagostanja.

Zaradi njih toliko trpé delavski stanovi, da se jim slabše godi kakor živalim. In, žal, je tako po vseh državah, razven v Utopiji. Povsod so zvezani bogatini proti ubožcem, katere odrivajo in jim za mnogo dela dajejo malo zaslužka. Bogatinom bi se morala vzeti pravica do oderuštva in povzdigniti bi se moralo zopet poljedelstvo.

Ker ne vlada pravica po državah, je tudi vzgoja slaba in država je prav za prav sama kriva hudodelstev, zaradi katerih obsoja nesrečne hudodelce na vislice.

V Utopiji je pa vse drugače.

a) K r a j. L j u d j e. Modri Utop je dal državi ime. Država je na otoku, ki je po umetno napravljenem prekopu ločen od suhe zemlje. Glavno mesto se imenuje Amaurotus in stoji ob prekopu. Poleg tega mesta je še 54 drugih mest, katerih vsako ima primerno obsežno zemljišče. V nobenem mestu ni več, nego 600 rodbin; tako je ustanovljeno po zakonu. Vsaka rodbina sme imeti samo določeno število udov; če jih ima več, se odvečni pridelé drugim rodbinam, ki jih imajo premalo. Če pa sploh naraste preveč rodbin, mora se jih nekaj izseliti in v naselbinah si ustanoviti svojo državicco. Poleg mest je tudi mnogo vasij. Vsaka izmed teh ima najmanj 40 oseb. Da se ohrani enakost in da se vsi ljudje pečajo s poljedelstvom, gre vsako leto polovica vaščanov v mesta in toliko jih pride iz mest na kmete. Vsako deseto leto mora vsakdo izpremeniti svoje bivališče in dotlej obdelovano posestvo z drugim.

b) U p r a v a. Trideset rodbin si voli f i l a r h a. Nad desetimi filarhi vlada magistrat, ki ima na čelu protofilarha. Vsi filarhi volijo kneza izmed štirih od ljudstva izvoljenih kandidatov. Knez vlada celo življenje. Le, če bi se hotel polastiti samodrštva, ga lahko odstavi ljudstvo.

Filarhi in protofilarhi so nadzorniki pri delu in tudi sodniki. Tako n. pr. lenuhe kaznujejo lahko celó s suženjstvom.

Vsako mesto voli tri poslance v narodni zbor, ki ima svoj sedež v Amaurotu. Ta zbor daje zakone, določuje, koliko se ima proizvajati in po potrebah izpreminja za delo odločeni čas.

c) V e r a. Po Hitlodejevem pripovedovanju vlada na Utopiji popolna sloboda v verskem oziru. Samo to je zaukazano, da mora vsak državlján verovati v Boga in v neumrjocnost

človeške duše. Ateiste vsi zaničujejo in ti nimajo pravice do državnih uradov. Duhovniki, ki se pečajo z božjo službo, uradniki in tisti, ki so posebej izvoljeni, da se pečajo z v e d a m i, so jedini oproščeni telesnega, vzlasti poljedelskega dela. V toliko torej Utopija podpira versko življenje.

č) N r a v n o s t. Glavno načelo v tem oziru se glasi: „Poslušaj prirodo in se ravnaj po njej.“ Vsled tega je po Hitlodejevem poročilu pravica na Utopiji ravno tako različna od materijalizma kakor od asketizma, marveč je nekako očiščen epikurejizem.

d) G o s p o d a r s t v o. Utopija ne pozna doma nobenega denarja. Iz javnih skladišč dobiva vsak, česar mu je treba. Zlato in srebro, ki je ima državnica shranjeno, rabi se samo v trgovini z zunanjimi državami.

Čas za delo traja navadno šest ur na dan. Drugi čas se porabi za pouk ali za zabavo. Lenuhov ni v državi, beračev tudi ne. Zato zadostuje šest ur dela.

Obednice so skupne, vendar ni nobeden zavezan, da bi si iskal hrane v javnih obednicah. Vkljub temu pa vsak hodi najrajši v državne obednice.

Potovati ne sme nobeden in nobeden se tudi ne sme seliti, če mu urad ne dovoli. Ako se mu pa to dovoli, potem dobi vsega na pot, česar koli potrebuje.

e) R o d b i n a. Zakon se sveto čuva in rodbinsko življenje se po zakonih zvesto brani in goji. Nezvestoba se po zakonu kaznuje. Toda čudna in krščanski veri popolnoma nasprotna navada je v Utopiji, da se sme zakon pri trajni nesložnosti obeh zakonskih razdreti.

f) S u ž n j i. Utopija pozna in ima tudi sužnje, ki opravljajo brezplačno najnižja dela. Ti so ali domačini, ali tujci. Domačini-sužnji so tisti, ki so se pregrešili s kakim večjim hudodelstvom; tujci so pa tisti, ki so bili ujeti v vojski ali ki svojevoljno prodajo svoje telesne moči Utopiji v službo.

Tako je osnovana Utopija. Čudno se nam mora zdeti, kako more tako moder in

veren mož zagovarjati stvari, ki so na vsak način zmotne in pregrešne. A odgovoriti moramo na to, da knjiga sama ne zahteva za svoje nauke neomejenega priznanja. To vidimo:

a) M o r sam očita Hitlodeju najraznovrstnejše stvari. Dokazuje mu, da je nemogoče vzdržati mir in red tam, kjer se osebnost človekova hudo ponižuje in skoro uničuje. Pravi mu, da potemtakem mora priti naposled do splošne lenobe in odtod do nezadovoljnosti in anarhije. Očita tudi protislovne nadzornike pri delu. Kjer je vse tako vzorno, morali bi tudi ljudje biti toliko utrjeni v dobrem, da bi radovalno delovali v splošno blaginjo. Toda Hitlodej mu ne more odgovoriti nič drugega kakor: „Pojdi gledat na Utopijo!“

Zavoljo tega Mor sam zametuje komunistični sestav.

b) Mor jasno pravi, da utopijska organizacija ni za vse. Samo Utopijci so sposobni, da si ohranijo svoj vzorni red. Zavoljo tega naj si podjarmijo pod svojo oblast tuje dežele in naj med njimi ustanove svoje naselbine. Kozmopolitizma torej ne pozna in, ker Utopije dejansko ni na svetu, tudi ni nikogar, ki bi ji podvrgoval druge države.

Morov spis je delo domišljije in tudi ne zahteva več zase. Vendar je pa v mnogem oziru važno za razvoj socijalističnega komunizma v novi dobi. Po pravici lahko tudi rečemo, da Mor, ki je za katoliške vere resnico umrl, ni mogel pisati iz prepričanja vsega, kar smo navedli.

Posebej opozarjamo še na celo stvar, ki nam kaže duhovitost Morovo, zraven pa tudi brezumnost socijalističnih idej. Mor potrebuje v svoji državi sužnje v, kakor jih potrebuje Platon, ker, če imajo biti nekateri popolnoma jednaki, je to le mogoče, če drugi nimajo popolnoma nobenih pravic.

Pomenljivo pa je, da Utopija, dasi ni brezverska, vendar ni prav za prav osnovana na verskem temelju, kakor mnoge komunistične občine našega veka. (Dalje.)

Prijateljem „Dom in svet“-a.

Ne razkrivamo radi svojih bolečin in ne tožimo, a včasih je le treba.

Kdor je bral doslej samo naš list, mislil si je pač, da je okrog nas in po celi domovini blažen mir, in da živimo, delujoči zanj, v rajskih prijetnostih. Žal, da je prav narobe. Celó leposlovje, celó strokovno delovanje mora že pomagati v domačem boju. „Dom in svet“ se je zdel nekaternikom kakor brisalka, s katero se sme vsak umazanec obrisati.

Da si prava umetnost in veda pridobita spoštovanje in da se ubranita različnih sovražnikov,

za to treba združenega delovanja vseh onih, ki jim je mari naš katoliški narod in njegov napredek. V duševnem oziru potrebujemo več sotrudnikov, v gmotnem pa agitacije, da se list razširi. Kako živahno delujejo privrženci za druge liste! In „Dom in svet“ naj si pomaga sam, češ, če ne moreš živeti, pa pogini! Uredništvo hoče delovati s podvojeno močjo, a prijatelji naj se zavedajo, da nam lahko pomagajo, ako le hočejo. Pokazati hočemo, da so naše družine lahko res verne, a ob jednom omikane, — vrlo napredne, a ob jednom strogo pravne.